

ptačí svět

časopis České společnosti ornitologické

3 | 2019

30. 8. | Noc netopýrů na Josefovských loukách, od 16:30; www.josefovskelouky.cz
 27.–29. 9. | 6. jihočeská ornitologická konference, České Budějovice; jokcso.webnode.cz
 28. 9. | Členská schůze ČSO na šesté jihočeské ornitologické konferenci, České Budějovice; jokcso.webnode.cz
 1.–14. 11. | První zimní sčítání v rámci liniového sčítání druhů; www.birdlife.cz/lsd
 2. 11. | Zazimování ptačího parku Josefovské louky; www.josefovskelouky.cz
 9.–10. 11. | 38. Aktiv kroužkovatelů – spolupracovníků Kroužkovací stanice NM, Kostelec nad Černými Lesy; www.birdlife.cz

Exkurze ČSO – Cestujte s námi za ptáky

Foto: Jaroslav Vaněk

21. 9. 2019 | Vodní nádrž Rozkoš

Zažijte podzimní tah (nejen) bahňáků na jedné z nejvýznamnějších ornitologických lokalit u nás.

birdlife.cz/exkurze/primaroute.cz

Jihočeský ornitologický klub (JOK) ve spolupráci s Jihočeskou univerzitou vás zvou na

Šestou jihočeskou ornitologickou konferenci

pořádanou k 50. výročí založení JOK, pobočky ČSO

27.–29. 9. 2019

České Budějovice, Jihočeská univerzita

Plennární přednášky:

- přednášky nejen z jižních Čech
- podzimní členská schůze ČSO
- exkurze do ptačí oblasti Českobudějovické rybníky
- Karel Pecl: Akce Acrocephalus a historie kroužkování v jižních Čechách
- Karel Šťastný a Vladimír Bejček: Výsledky mapování hnízdního rozšíření ptáků v ČR 2014–2017
- Miroslav Šálek: Historie výzkumu a perspektivy ochrany nejen jihočeských čejek

Podrobnější informace a registrace na jokcso.webnode.cz

Přírodovědecká fakulta
Faculty of Science

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Ptačí svět – časopis ČSO | Ročník XXVI, číslo 3/2019

Vydává a rozšiřuje Česká společnost ornitologická (ČSO).

Adresa redakce: Ptačí svět, ČSO, Na Bělidle 252/34, 150 00 Praha 5 – Smíchov, tel.: 777 330 355, www.birdlife.cz, e-mail: ptacisvet@birdlife.cz

Redakční rada: Alena Klvaňová, klvanova@birdlife.cz, šéfredaktorka

Jaroslav Cepák, krouzkovaci_stanice@nm.cz | Gabriela Dobruská, dobruska@birdlife.cz | Lucie Hošková, hoskova@birdlife.cz | Barbora Kaminiecká, barbora.kaminiecka@nature.cz | Jiří Sládeček, sladeczek@psp.cz | Věra Sychrová, sychrova@birdlife.cz | Zdeněk Vermouzek, verm@birdlife.cz | Lukáš Viktora, viktora@birdlife.cz

Vychází čtyřikrát ročně. Pro členy ČSO zdarma, roční předplatné 249 Kč.

Všechna čísla a jejich obsah najdete v pdf s ročním zpožděním na birdlife.cz/ptaci-svet.

Grafický návrh a sazba: Jiří Kaláček (www.kalacek.cz) | Tisk: Grafotechna plus, s. r. o., Praha

Jazyková korektura: Milan Bronclík

Toto číslo vyšlo 12. 8. 2019 v nákladu 3600 výtisků.

Uzávěrka příštího čísla je 30. 9. 2019. Vyjde v listopadu.

Inzerce, předplatné a pokyny pro autory na adrese redakce.

Zaregistrováno u Ministerstva kultury ČR pod č. E12781. ISSN 1801-7525.

Redakce děkuje všem autorům textů i fotografií.

Na obálce: Ledňáček říční (*Alcedo atthis*) objektivem Jana Haladyho (www.fotohalady.cz)

Na vydávání časopisu přispívají členové ČSO, předplatitelé a inzerenti.

Příspěvky ani fotografie nejsou honorovány.

Navštivte webové stránky časopisu birdlife.cz/ptaci-svet a profil na Facebooku [facebook.com/ptacisvet](https://www.facebook.com/ptacisvet).

Obsah

- 1 | Úvodník / Jaroslav Cepák
 1 | Z terénu i z kanceláře / Věra Sychrová

2 | Co přinesl poštovní holub

Letem ptačím světem Bány Kaminiecké

3 | Ulcinjská salina konečně zachráněna

3 | I Evropa měla svého „moa“

3 | Obětaví tátové

Poznáte...?

4–7 | Poznáte rybáky? / Jaroslav Cepák, Jan Hošek

Z domova

8–9 | Jak se hnízdí sokolům v Hrubém Jeseníku / Tomáš Pospíšil, Petr Šaj, Jiří Klimeš

9 | Kam jsme pokročili s peticí „Vraťme život do krajiny“ / Václav Zámečník

10 | Zajímavá pozorování od dubna do června / Ondřej Boháč, Jan Grünwald, Jan Studecký

Rozhovor

11–13 | Děláme ptáky, protože je zbožňujeme. Rozhovor s Kateřinou Ševčíkovou a Ondřejem Belfínem / Zdeněk Vermouzek

Objektivem...

14–15 | Objektivem Jana Haladyho

Mladým ornitologům

16 | Krutihlavovy hlavolamy / Gabriela Dobruská, Alena Klvaňová

16 | Polet se mnou do přírody / Gabriela Dobruská

Zajímavosti z ptačí říše

17 | Jak ptáci pečují o peří / Alena Klvaňová

18–20 | Personalita není jen výsadou lidí / Eva Šilarová

V ohrožení

21 | Orel, sup a včelojed letí o život / Věra Sychrová

22 | Při sklizni oliv ve Středomoří hynou ptáci / Věra Sychrová

Ze života ČSO

23 | Na stopě travičů ptáků / Klára Hlubocká

24 | Nový kurz určování ptáků / Ondřej Belfín, Jakub Hlaváček a Martina Jandová

25 | Pískovny pro břehule / Gabriela Dobruská

Za ptáky do světa

26–28 | Poslední opravdová divočina / Tomáš Grim

Nové knihy v e-shopu ČSO

Vhodné jako první atlas pro děti

66 tipů, jak pozorovat a chránit ptáky

eshop.birdlife.cz

Česká společnost ornitologická (ČSO) je dobrovolný zájmový spolek zabývající se výzkumem a ochranou ptáků. Má 4 000 členů. Pracuje na vlastních i mezinárodních projektech, popularizuje a propaguje ochranu ptáků a jejich prostředí. V Česku zastupuje mezinárodní organizaci BirdLife International.

BirdLife International je celosvětové sdružení národních organizací na ochranu ptáků a přírody. Působí ve více než 100 státech. Jeho cílem je snížit počet ohrožených druhů ptáků a chránit jejich území a tím přispět k zachování biologické rozmanitosti a udržitelnému využívání přírodních zdrojů. Charakterizuje jej motto: „Společně pro ptáky a pro lidi“ (Together for birds and people).

Jenom trochu ubrat...

Pohled na hladiny většiny našich rybníků v posledních třiceti letech obvykle příliš důvodů k optimismu nedával. Staromilecky smýšlející jedinci si mohli spokojeně zanotovat okřídlené „v minulosti bylo všeho více“, mladší pak poslouchat jejich nostalgické vyprávění nebo se vypravit za ptáky do vzdálenějších ptačích rájů. Letos se však na Třeboňsku stalo něco, co všem vyrazilo dech. Hladina naší nejstarší a nejznámější rybníční rezervace Velkého Tisého se od května černá stovkami a tisíci kachen, lysek a potápek roháčů, ke kterým se postupně připojily labutě a husy velké. Přeletující rybáři obecní, rackové, kvakoši a spousta „špeků“ z řad vzácnějších vodních ptáků zdobí nebe, mělčiny a ostrůvky. Opětovné hnízdění sýkoric vousatých v rezervaci a prokázané hnízdění bukáčka malého na sousedním Služebném rybníce (po mnoha letech na centrálním Třeboňsku) podtrhlo letošní úspěšný ptačí rok.

Obrovská početnost vodních ptáků je výsledkem dohody mezi státní ochranou přírody reprezentovanou Správou CHKO Třeboňsko a vlastníkem rybníka (Rybářství Třeboň) na takzvaném dvouhorkovém cyklu hospodaření. Rybník se loví jednou za dva roky, v prvním roce je vodní hladina snižena (napomáhá to obnově rákosin) a nižší je i obsádka kaprů (což vede k vyšší potravní nabídce pro vodní ptáky). Letos navíc chladné květnové počasí vedlo ke zpomalení vývoje řas a průhledná voda tak vydržela až do poloviny července. Jde o velice dobrý signál a spolu s příznivou situací na další třeboňské (tentokrát zcela „bezkapří“) rybníční rezervaci, rybníku Rod, o opětovné potvrzení toho, že početnost vodních ptáků skutečně souvisí s početností kaprů v rybníce. Uvidíme, jaký bude budoucí vývoj a zda se letošní výjimečný rok bude opakovat i v letech následujících.

Nebo snad nastane opravdový zážrak a dočkáme se toho, že se rybáři, kromě stovek rybníků plných kaprů, budou chlubit i několika rybníky plnými ptactva a hladinou posetou ptáky se budeme moci potěšit každoročně? To by bylo něco! A přitom by stačilo málo – jenom trochu ubrat...

Jaroslav Cepák

vedoucí Kroužkovací stanice Národního muzea

Foto: archiv Jaroslava Cepáka

Foto: Alice Jančková

Na Josefovských loukách poprvé v jejich historii vyvedl mláďata kriticky ohrožený bahňák vodouš rudonohý. Tokající vodouši byli letos pozorováni na pastvině divokých koní i na velkých tůních. Jde o výjimečný úspěch, v celé republice se vyskytuje jen několik desítek párů, které dosud hnízdily především v jižní části republiky. Dalším novým letošním druhem Josefovek, i když ne ptačím, je rosnička zelená.

✚ V jarní kampani Bezpečná zahrada jsme představili tipy, jak udělat zahradu bezpečnou a přívětivou pro ptáky i další divoce žijící živočichy. Doporučovali jsme kosit zahradu mozaikovitě, poskytovat pítka a koupátka, ponechávat doupné stromy či připravovat pro vlaštovky a jiřičky bláto na hnízdo, kterého bylo nedostatek kvůli suchu. Tipy najdete na facebook.com/birdlife.cz.

✚ První květnový den jsme vyzvali veřejnost k vycházkám za hrdličkou divokou – ptákem roku 2019. Do pátrání po Máchově hrdličce se zapojilo 522 lidí po celé republice. Vydali se na 169 vycházek, přičemž hrdličku pozorovali nebo zaslechli na pětíně z nich. Celkem zaznamenali 57 hrdliček divokých.

✚ Ve společném prohlášení s Českou společností entomologickou jsme se postavili proti tomu, aby Lesy České republiky hubily leteckým postřikem rojící se chrousty maďalové v oblasti takzvané Moravské Sahary, kde žije například populace dudků, lelků a skřivánů lesních. Orgány ochrany přírody lesníkům požadovaný postřik zakázaly.

✚ V polovině května jsme informovali o případu zabítí dvou mláďat orla mořského na Vysočině. Zahynula poté, co někdo cíleně pokácel strom s jejich hnízdem. Kromě toho se objevily další případy otrav zakázaným nervovým jedem karbofuranem. Naše psí jednotka všechny nalezené návnady a jejich oběti předala policii, která pracuje na vyšetřování případů.

✚ Podařilo se nám zrušit ohňostroj na Vltavě u příležitosti Svatojánských slavností. Ten by na životě ohrozil především mláďata poté, co by ptáci vylekaní ohňostrojem opustili hnízda. Po našem tlaku na pražského primátora na sociálních sítích se povedlo ohňostroj úplně zrušit.

✚ V pražském parku Stromovka jsme zorganizovali další úspěšnou vycházku za ptáky a netopýry pro nevidomé a slabozraké účastníky. Navázali jsme tak na loňské vycházky pro stejnou cílovou skupinu v Praze, Zlíně a dalších městech.

✚ Našemu sýččímu týmu se podařilo zprovoznit chytré budky, které umožňují prostřednictvím kamer sledovat hnízdění. Ve spolupráci s filmaři „sýčkaři“ pracovali na dokumentu o sýčkoví a jeho ochraně. Letos poprvé zkusili sýčkům nabídnout v krajině bidýlka, odkud by mohli lépe lovit. Sýčci je začali okamžitě využívat.

✚ Stále průběžně sledujeme cestu mladých orlů královských, kterým jsme v červenci 2018 nasadili batůžky vybavené moderní technologií. Díky nim víme, že se jejich cesty po opuštění hnízda rozdělily, zimu strávil každý ze sourozenců jinde a na konci letošního května se prakticky setkali na jedné lokalitě. Kde se orli královští nacházejí v těchto dnech, zjistíte na birdlife.cz/pannoneagle.

✚ V Čeladné na Frýdeckomístecku jsme uspořádali Čapí den pro školy a veřejnost. Upozornili jsme na nebezpečí lidských odpadků, jako jsou provázky, igelity a vlasce. Pokud tento materiál rodiče použijí na stavbu hnízda, ohrožuje jak dospělé čápy, tak mláďata. Pro děti jsme připravili aktivitu s čapí tematikou a pozorování hnízda stativovým dalekohledem.

✚ Opět jsme spustili webovou kameru sledující dění na umělých hnízdních ostrůvcích u Tovačova a Hulína. Jsou určené pro rybáky obecné, kteří zde hnízdí v počtu 70–80 párů. Ostrůvky si k hnízdění vybírají také raci chechtaví a v polovině června kamera zaznamenala jejich první mláďe. Přímý přenos lze sledovat na youtube.com/csobirdlife.

Foto: Stanislav Vybíral

Vypuštěný rybník u Říčan u Prahy přilákal ptáky

Letošní jaro byl vypuštěn malý rybník Rozpakov u Říčan. Mám ho po cestě do školy, takže jsem měl možnost každý den ho rychle zkontrolovat. Jednou v dubnu se tam objevili kulíci říční, postupně se jejich počet zvyšoval až na šest jedinců.

Na tak malé ploše bylo snadné je najít a byli velmi aktivní, a tak jsem s nimi strávil několik večerů. V červnu se zde dvěma pářům dokonce podařilo i zahnízdit, což ve mě vyvolalo obavy, protože podél Rozpakova byla na léto plánována výstavba cyklostezky a zpevňování břehů, a to by je při hnízdění rušilo. Společně s místní ornitoložkou jsme se proto obrátili na říčanské úředníky, kteří byli ochotni se dohodnout na kompromisu, aby se kulíkům podařilo vyhnízt. Bohužel nakonec hnízdění nebylo úspěšné, neboť jejich hnízda byla zřejmě vyplavena vodou po silných červencových deštích.

Kromě kulíků jsem na rybníce několikrát zaznamenal čápa černého nebo čejku chocholatou, což jsou ve Středočeském kraji poměrně vzácné druhy. V okolí také úspěšně vyhnízdilo několik konipasů horských, což jen potvrzuje, že i vypuštění malého rybníka kousek od Prahy dokáže vytvořit atraktivní lokalitu, kde mohou hnízdit i v naší krajině stále vzácnější druhy ptáků.

✎ Lukáš Zdražil, 15 let, Světlice

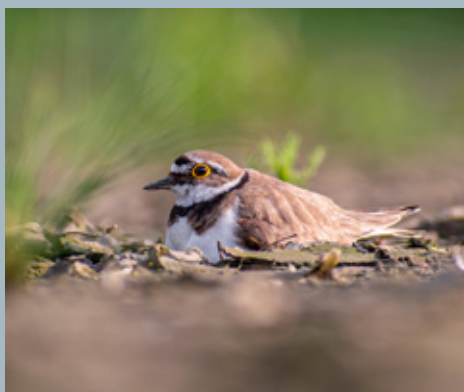

Foto: Lukáš Zdražil

Hnízdění kulíka přivedlo místní úředníky na myšlenku možného pravidelného letnění zdejších rybníků

Jednoho červnového rána jsem u Ptáčova nedaleko Třebíče u přírodní památky Ptáčovské rybníky zachytil hejno stehlíků obecných na chrpách v rozkvetlém poli. Je tam nádherná příroda a spousta druhů ptactva. Původně jsem šel fotit volavky, ale ty byly zrovinka někde na výletě. Stává se mi to často, že vyfotím něco jiného než předem daný cíl. Techniku nemám nijak zázračnou, jen amatérskou zrcadlovku Canon 700D a k tomu méně světelné sklo Sigma 150–600.

✎ Stanislav Vybíral, Třebíč

Foto: Pavel Podškubka

Jedna ze dvou samic morčáka velkého, které letos vyvedly mláďata na nedávno vzniklých mokřadech poblíž Uherského Hradiště

Podolské mokřady nesou zlatá vejce

Letos v květnu byly na soustavě mokřadů a tůní na Podolském potoce, který je přítokem řeky Olšavy, pozorovány dvě rodinky morčáků velkých, jedna s pěti a další s osmi mláďaty. Velká voda, která protékla bez jakýchkoli škod systémem mokřadních nádrží, umožnila ptákům i s mláďaty přesídlit Podolským potokem na Olšavu. Matky obou rodin se vzdalovaly od důvtipně ukrytých mláďat na řece Olšavě a vracely se na mokřady pro potravu svým potomkům. Následné sledování matky s mláďaty bylo pro pozorovatele velmi emotivní, zvláště když mláďata byla ve svém úkrytu vyrušena posádkou kanoe využívající vysoký stav Olšavy a před příletem matky se musela přesunout na jiné místo. Úpěnlivé volání matky při prohledávání původního úkrytu a jeho okolí vyvolávalo u pozorovatelů soucit a přání brzkého sledování. Instinkty ptáků však fungují bezchybně a rodinky se vždy zdárně shledaly.

Pavel Podškubka, člen Výboru pro životní prostředí při zastupitelstvu obce Podolí

Příběh Podolských mokřadů a tůní nedaleko obce Podolí na Uherskohradištsku je inspirativním příkladem dobré praxe. Aby mohl komplex vzniknout, pustil se nynější majitel pozemků pod mokřady Pavel Podškubka do jejich výkupu. Od února do června 2015 pak byl díky dotaci na vykoupených pozemcích realizován obcí Podolí projekt zahrnující téměř 800 vysazených stromů a soustavu s patnácti mokřadními nádržemi a tůněmi. Místo má za úkol zachycovat přívalem vody, bránit půdní erozi a zvýšit rozmanitost fauny i flóry.

Péči o okolní pozemky v areálu Podolských mokřadů a tůní svěřil pan Podškubka do rukou drobného šetrně hospodářícího místního zemědělce a výslovně zde zakázal používání jakýchkoli chemických látek.

Jen několik měsíců po vzniku prvního mokřadu se sem nastěhovaly nejrůznější druhy vodního hmyzu, obojživelníci i ptáci a dnes tu rostou i orchideje či masožravé rostliny. Letošní prokázání hnízdění dvou párů morčáka velkého je dosud největším úspěchem. Kriticky ohrožený morčák patří ke zvláště chráněným druhům a na celém území Česka každoročně hnízdí jen desítky párů.

✎ Alena Klvaňová

Ulcinjská salina konečně zachráněna

Hejna plameňáků mohou opět hnízdit na salině v Černé Haři

Dlouhých 15 let bojovali kolegové z partnerské organizace BirdLife International v Černé Hoře za záchranu unikátního biotopu (*Ptačí svět* 3/2018). Nyní byla cenná lokalita, na které najdeme více než 30 nádrží propojených kanály, vyhlášena chráněným územím. Ulcinjská salina je největší na východním Jadranu. Téměř 100 let těžby „bílého zlata“ dalo vzniknout prostředí, které dávalo práci lidem a zároveň se stalo

atraktivní pro mokřadní ptáky. Než byla těžba v roce 2014 ukončena, produkovala salina 40 000 tun soli ročně. Mělká, na potravu bohatá slaná jezera přitahovala tisíce migrujících ptáků – hejna plameňáků, pelikánů a kolpíků, jespáky bojovné, několik druhů vodoušů, tenkozobce opačné nebo pisily čáponohé. Celkově zde bylo možné zastihnout neuvěřitelných 250 druhů ptáků. Jenže v roce 2005 zlaté časy skončily. Salina byla zprivatizována a nový majitel představil plán na její vysušení a vybudování luxusního turistického resortu. V roce 2012 společnost zkrachovala, o tři roky později těžba soli ustala a lidé přišli o práci. Bez aktivního pumpování přebytečné vody z jezer byla ptačí hnízda zaplavována a ptáků rok od roku ubývalo. Černohorští ochránci přírody neúnavně bojovali za zákaz výstavby resortu a za obnovení těžby soli, bez které unikátní ekosystém nemůže fungovat. Naráželi však na nepochopení úřadů, potýkali se s korupcí, a dokonce s vandalismem a ničením hnízd plameňáků. Teprve když se do boje v roce 2018 zapojil BirdLife International a další organizace, začalo se blýskat na lepší časy. Petici německé nevládní organizace EuroNatur za záchranu saliny podepsalo více než 100 000 lidí napříč Evropou. Mezinárodní tlak konečně donutil vládu Černé Hory jednat. Letos v dubnu předseda vlády oznámil, že salina bude zachráněna, a na konci června byla vyhlášena za chráněné území. Nyní bude potřeba obnovit v salině produkci soli a nastolit tak opět křehkou rovnováhu mezi lidskou činností a přírodními procesy. Pokud se to podaří, bude to vítězství nejen pro milovníky přírody a místní obyvatele, ale hlavně pro ptáky – rybáky malé, kulíky mořské, husice liščí, plameňáky, ústříčnický a desítky dalších druhů, kterým biotop vytvořený před sto lety lidskou činností poskytoval – a doufejme, že v budoucnu bude i dál poskytovat – domov a útočiště.

Podle birdlife.org

I Evropa měla svého „moa“

Obří nelétavé ptáky známe zejména z fosilií nalezených na Novém Zélandu, kde legendární moa přežil až do 15. století. Na Madagaskaru byly nalezeny pozůstatky nelétavého ptáka, kterého vědci pojmenovali *Aepyornis*. Vážil až 500 kg a snášel obrovská vejce. Tito ostrovní obři vždy shodně dopltili na příchod člověka a jeho lovecké schopnosti. Z Evropy a vlastně ze severní polokoule obecně jsme nálezy obřích „pštrosů“ dosud neměli. Nedávno však vědci na Krymu objevili v jeskyni u Černého moře stehenní kost, která musela patřit velkému nelétavému ptákovi. Tito ptáci zřejmě vážili kolem 450 kg a na svět shlíželi z výšky 4,5 m. Podle všeho se jednalo o vynikající běžce, protože jejich výskyt se překrýval s výskytem velkých savčích predátorů, jako byli obří gepardi, hyeny či velké šavlozubé kočky. Pravěké šelmy si velkými ptáky nepochybně zpestřovaly svůj jídelníček. Jestli nakonec i tento obří pták dopltil na setkání s našimi předky, se už asi nedozvíme. Každopádně je pravděpodobné, že se na svých poutích napříč východní Evropou potkávali.

Podle Journal of Vertebrate Paleontology

Obří pták Pachystruthio dmanisensis zřejmě obýval Evropu před dvěma miliony let

Rekonstrukce: Roman Uchytel (prehistoric-fauna.com)

Nejobětavějšími otci mezi ptáky jsou pravděpodobně tučňáci císařští, kteří při inkubaci vejce nepřijímají potravu i déle než dva měsíce

Obětaví tátové

U příležitosti Dne otců, který připadá na třetí červnovou neděli, sestavil BirdLife International žebříček sedmi obětavých otců, kteří pro své ratolesti dělají opravdu hodně.

Na prvním místě se umístil **tučňák císařský**, jehož samci obětavě zahřívají na antarktickém ledu jediné vejce déle než dva měsíce při teplotách kolem -40°C . Nepřijímají žádnou potravu a během čekání na návrat samice, která loví v moři, mohou ztratit až 20 kg své váhy.

Stříbro získal samec **stepokura jihoafrického**, jenž se denně vydává na 30 km dlouhou pouť za vodou, kterou nabere do peří na hrudi. Peří funguje lépe než houba a umožňuje mu donést mláďatům až dvě polévkové lžíce vody, kterou vypijí přímo z jeho hrudi.

Na bronzové stupínku je samec jihoamerického **nandu pampového**, který je schopen sám inkubovat až 80 vajec od několika samic. Přestože samice snášejí vejce postupně, mláďata

se ve vajíčkách „domluví“ a k velké tatínkové radosti se všechna vyhlíhnou během 36 hodin.

Bramborovou medaili získal jihoafrický **snovač zahradiční**. Samec je opravdový stavitel a během hnízdní sezony uplete i 20 komplikovaných hnízd z trávy, rákosy či palmových listů. Dáma jeho srdce si všechny domečky prohlédne, ten nejlepší vybere a v něm pak společně zahníždí.

Pátou příčku obsadili samci **albatrosů šedo-hlavých**, kteří rovněž obětavě sedí více než dva měsíce na jediném vejci a potom půl roku den co den shánějí zhruba půl kilogramu potravy pro svoje mláďe. Samice mezitím létají bůhví kde.

Šestí jsou samci **alkounů tlustozobých**. Když jejich mláďata vyskočí z hnízda na skalním útesu do moře, nedosahují ještě velikosti dospělých a neumí pořádně létat. Proto se o ně samci ještě asi osm týdnů na moři starají, krmí je, učí je obstarat si potravu a chrání je před predátory.

A konečně na sedmém místě se umístili ti tatínkové druhu **Homo sapiens**, kteří svá mláďata berou do přírody a učí je pozorovat a milovat ptáky a přírodu.

Podle birdlife.org

Rybáci – elegáni nad vodami

Rybáci jsou známí svým zasnubním chováním, při kterém si partneři předávají svatební dary v podobě rybek

Foto: Jiří Bohdal (naturfoto.cz)

... koukej, támhle se brouzdá jeřáb v chaluhách a racek či mořská vlaštovka klouže nad vlnami s ostrým a divokým křikem...

Karel Čapek: Anglické listy, 1924

Rybáci jsou samostatnou čeledí dlouhokřídlých s kosmopolitním rozšířením. Ze 45 známých druhů jich devět bylo zaznamenáno i u nás, ale v současnosti zde pravidelně hnízdí pouze jediný druh – rybák obecný. Hnízdí většinou koloniálně na ostrovech nebo na vzplyvavé mokřadní vegetaci. Všechny u nás se vyskytující druhy jsou tažné a můžeme se s nimi setkat od jara do podzimu (IV.–X.). Elegantní let, štíhlé tělo, dlouhá křídla a dlouhý vidličnatý ocas připomínající vlaštovku daly rybákům v němčině dokonce jméno (Seeschwalbe – mořská vlaštovka). V minulosti byli rybáci lidově tímto jménem nazýváni i u nás.

Nejhojnějším a zároveň i jediným pravidelně hnízdícím druhem rybáka u nás je **rybák obecný**, zástupce tzv. pravých rybáků rodu *Sterna*. **Dospělý pták** ve svatebním šatě má oranžovočervený, poměrně dlouhý zobák s černou špičkou a na hlavě černou čepičku přecházející v kápi. Sedící pták má poměrně dlouhé nohy stejné barvy jako zobák. Krajní ocasní pera u sedícího ptáka nepřesahují přes vrcholy ručních letků složených křídel. Dospělí ptáci v prostém šatě (začínají pelichat v VII.–VIII.) mají černý zobák, bílé čelo a tmavé malé křídelní krovky (u sedícího ptáka patří jako tzv. karpální proužek). Mladí ptáci v juvenilním opření mají tmavý zobák s oranžovým kořenem spodní čelisti, světle hnědé čelo a svrchní stranu těla a výrazný tmavý karpální proužek na křídle. Hlavními hnízdními oblastmi rybáka obecného jsou jihočeské rybníční pánve, jižní, střední a severní Morava. Hnízdí koloniálně na ostrůvcích na rybnících, přehradních nádržích, štěrko-pískovných a zatopených dolech. Početnost hnízdní populace v ČR se pohybuje kolem 500 hnízdicích párů. Dalším druhem této skupiny, s kterým se ale u nás můžeme setkat pouze vzácně (především za jarního tahu), je **rybák dlouhoocasý**. Na první pohled je velice podobný rybákovi obecnému. Hlavními rozlišovacími znaky u **dospělých ptáků** jsou kratší tmavočervený zobák bez černé špičky, kratší hlava a krk. U sedícího ptáka jsou patrně kratší nohy a dlouhá krajní ocasní pera zřetelně přesahující vrcholy ručních letků složených křídel. Hrud' a břicho jsou šedé (na rozdíl od bílé u rybáka obecného). V letu jsou u rybáka dlouhoocasého patrné čistě bílé, téměř průsvitné ruční letky s černými špičkami, které tvoří na křídle zřetelný úzký tmavý proužek. **Juvenilní ptáci** mají většinou tmavý zobák a ve srovnání s rybákem obecným méně hnědé na čele a svrchní straně těla. V letu jsou patrné čistě bílé loketní krovky tvořící bílé trojúhelníkové pole na křídle (na rozdíl od šedých loketních letků rybáka obecného). Rozdílný je i způsob lovu obou druhů – pro rybáka dlouhoocasého je typické opakované třepotání, které lovící pták často opakuje i v průběhu útoku těsně před ulovením ryby (jako by se na poslední chvíli „ujišťoval“ o poloze kořisti).

Největším naším (i evropským) rybákem je **rybák velkozobý**. Jedná se o poměrně robustního ptáka s větším rozpětím křídel, než má racek bouřní. U sedícího ptáka vyniká mohutný červený zobák s tmavou špičkou a sytě černá čepička a nohy. Dospělý pták v prostém šatě má čepičku na čele a temeni bíle čárkovanou. Juvenilní ptáci mají zobák oranžový s tmavou rozpitou špičkou, šupinovitý hřbet a hnědovou čepičku. V letu, který je na rybáka těžkopádný a spíše podobný racčímu, jsou ve všech šatech typické tmavé ruční letky (patrné zespodu) a krátký ocas. S tímto druhem se u nás můžeme pravidelně setkat na jarním (IV.–V.) i podzimním (VIII.–X.) tahu.

Nejmenší z našich rybáků a zároveň i nejmenší druh celé čeledi **rybák malý** se u nás vyskytuje pouze vzácně za tahu, výjimečně bylo prokázáno hnízdění (v roce 1995). Jedná se skutečně o rybáčí miniaturu, v porovnání s rybákem obecným zhruba poloviční velikosti. **Dospělý pták** má bílé čelo, černou čepičku a výraznou černou uzdičku. Typický je žlutý zobák s černou špičkou a oranžovožluté nohy. V prostém šatě je uzdička i přední část temene hlavy (čepičky) světlá. **Mladí ptáci** v juvenilním šatě mají tmavý zobák (pouze se světlejším kořenem) a svrchní stranu těla s šupinovitou kresbou. Loví nízko nad hladinou, často se dlouho třepotá a jednotlivé útoky opakuje rychle za sebou.

Determinační problém představují druhy ze skupiny mokřadních rybáků, zejména ptáci v juvenilním a prostém šatě. S mokřadními

Od roku 2010 hnízdí rybáci obecní na betonových plovoucích ostrůvcích na štěrko-pískovně firmy Českomoravský štěr, a. s., v Tovačově

Foto: Zdeněk Vermouzek

Foto: Jan Grünwald

Rybáci velkozobí na vodní nádrži Kyjice u Chomutova; 24. 9. 2018. Vlevo tohočasný pták, vpravo dospělý jedinec.

Foto: Zdeněk Němec

Rybák malý se krátce zastavil na Němčickém rybníce u Záhlinic; 4. 6. 2015

Foto: Zdeněk Němec

Dva druhy mokřadních rybáků rodu Chlidonias – rybák bahenní (vlevo) a rybák černý – na Doubravickém rybníce u Záhlinic; 21. 4. 2019

Foto: Michele Lambert

Dospělý rybák obecný krmí čerstvě vyvedené mládě (vlevo)

rybáky se u nás můžeme setkat především v období jarního tahu (konec IV. a V.). Všechny tři druhy se od ostatních rybáků liší nejen velikostí a zbarvením, ale i způsobem lovu potravy. Jsou převážně hmyzožraví a sbírají hmyz z vodní hladiny nebo jej loví za letu. Na rozdíl od ostatních druhů se při lovu netřepotají.

Nejčastějším z této skupiny je u nás **rybák černý**. Ve vrcholu tahu v květnu můžeme nad většími vodními plochami pozorovat i několik desítek jedinců lovících potravu. Méně početný je v pohnídním období s vrcholem výskytu v srpnu, poslední ptáky lze zaznamenat koncem září. V minulém století patřil rybák černý k našim pravidelně hnízdícím mokřadním ptákům, v současnosti zde již bohužel nehází. Poslední pravidelnou hnízdní oblastí bylo Třeboňsko s posledními zaznamenanými hnízděními ještě počátkem tohoto tisíciletí. Zvyšující se počet ptáků pozorovaných v posledních letech v hnízdní době (VI.) dává určitou naději, že by k zaházení rybáka černého u nás mohlo opět dojít. **Dospělého jedince** ve svatebním šatě poznáme poměrně snadno. Tělo a hlavu má celou černou, svrchu je tmavošedý. Spodek ocasu (podocasní krovky) je bílý. Již od června začínají dospělí ptáci přepeřovat opeření na hlavě (čelo) do prostého šatu. V prostém šatu má rybák černý většinu hlavy (s výjimkou čepičky a příuší), hrud a spodinu těla bílou. **Mladí ptáci** v juvenilním šatě jsou od dospělých odlišitelní podle hnědavých per se světlými okraji na hřbetě a křídelních krovkách. Typickým znakem rybáka černého v juvenilním a zimním šatu je **tmavá skvrna** po stranách krku, zasahující u mladých ptáků až na hrud. Kostřec a svrchní strana křídel u letících ptáků mají ve všech šatech šedavé zbarvení.

Podstatně méně často než s rybákem černým se u našich vod můžeme setkat s **rybákem bahenním**. Většinou bývají pozorováni 1–2 jedinci, vyšší počty jsou vzácné (výjimečně bylo zjištěno i hnízdění). Jedná se o největší druh našeho mokřadního rybáka. Dospělý pták připomíná kresbou (čepička)

a opeřením rybáka obecného či dlouhoocasého. Liší se především šedým kostřecem (bílý u rybáka obecného a dlouhoocasého) a mělce vykrojeným šedým ocasem (bez prodloužených krajních ocasních per). **Mladí ptáci v juvenilním šatě** mají hřbet s hrubší šupinovitou narezlou kresbou. V křídle jim obvykle chybí tmavý karpální proužek (přítomný u rybáků černých a bělokřídlých) a křídla mladého rybáka bahenního tak za letu působí nejsvětleji ze všech tří mokřadních rybáků. Na konci ocasu je viditelná tmavá koncová páska (i když ne tak výrazná jako u např. u mladých racků chechtavých). Let rybáka bahenního není tak hbitý a elegantní, jako je tomu u zbývajících dvou našich mokřadních rybáků.

Zhruba stejně častý je třetí druh z této skupiny – **rybák bělokřídlý**. V některých letech lze na jarním tahu v květnu zastihnout i vyšší počty (až několik desítek jedinců na vodních nádržích Rozkoš a Nové Mlýny). **Dospělý pták** v letu působí velice kontrastním dojmem, což je dáno sytým černým zbarvením hlavy, hrudi, břicha a spodních křídelních krovek, kontrastujícím s šedavočerným hřbetem, bílou svrchní stranou křídel (křídelními krovkami), svítivě bílým kostřecem a podocasními krovkami. U sedícího ptáka vynikají jasně červené nohy. U dospělého ptáka v prostém šatu chybí skvrna po stranách krku a na hrudi (přítomná u rybáka černého). Tato skvrna chybí i u **jedinců v juvenilním šatu**, kteří mají navíc i větší rozsah bílé na čele a černošedý hřbet, kontrastující se světlým křídlem (loketními krovkami) a bílým kostřecem.

Velice vzácné se u nás několikrát vyskytly i dva druhy rybáků typické zejména pro příbřežní oblasti severozápadní a severní Evropy, resp. středomořské a černoamořské pobřeží – **rybák severní** a **rybák černošedý**. Oba tyto druhy (a pochopitelně i další rybáky) nejlépe „nakoukáme“ během cest a dovolených ve Středomoří a u Černého moře.

✎ Jaroslav Cepák

Rybáci

Určování v přírodě

Ilustrace: Jan HOŠEK

Rybák dlouhoocasý

Sterna paradisaea

Velikost: 33–39 cm

Rozpětí křídel: 66–77 cm

Výskyt v ČR: vzácně protahuje (IV.–V., VIII.–IX.)

úzký černý
okraj křídla

rozpítný
černý
okraj

tmavě červený zobák
bez černé špičky

oranžovočervený
zobák s černou
špičkou

Rybák obecný

Sterna hirundo

Velikost: 34–37 cm

Rozpětí křídel: 70–80 cm

Výskyt v ČR: pravidelně hnízdí, IV.–IX.

Početnost v ČR: 400–600 párů

světle šedé břicho

narezle hnědavá záda

krátký ocas

tmavě šedé
břicho

oranžový
kořen
zobáku

juv.

oranžové nohy

Rybák bahenní

Chlidonias hybrida

Velikost: 24–28 cm

Rozpětí křídel: 57–63 cm

Výskyt v ČR: nepoččetně
protahuje (IV.–IX.)

Literatura:

Svensson L., Mullarney K., Zetterström D. 2016: *Ptáci Evropy, severní Afriky a Blízkého východu*. Ševčík Plzeň

Šťastný K., Hudec K. a kol. 2011: *Fauna ČR Ptáci 2/II*. Academia Praha

Šťastný K., Bejček V. a Hudec K. 2006: *Atlas hnízdního rozšíření ptáků v České republice 2001–2003*. Aventinum Praha

černé krovky

Rybák bělokřídý

Chlidonias leucopterus

Velikost: 20–24 cm

Rozpětí křídel: 50–56 cm

Výskyt v ČR: nepočetně
protahuje (IV.–VI., VIII.–IX.)

světlé krovky

bílý ocas

silný červený
zobák

tmavá špička

šedý ocas

Rybák černý

Chlidonias niger

Velikost: 22–26 cm

Rozpětí křídel: 56–62 cm

Výskyt v ČR: pravidelně protahuje (IV.–IX.)

Rybák velkozobý

Hydroprogne caspia

Velikost: 48–55 cm

Rozpětí křídel: 96–111 cm

Výskyt v ČR: pravidelně nepočetně
protahuje (IV.–V., VIII.–X.)

šedočerné nohy

bílé čelo

žlutý zobák

Rybák malý

Sternula albifrons

Velikost: 21–25 cm

Rozpětí křídel: 41–47 cm

Výskyt v ČR: vzácně protahuje (IV.–IX.)

oranžové nohy

Hand

Jak se hnízdí sokolům v Hrubém Jeseníku

Sokol stěhovavý (*Falco peregrinus*) dnes patří k ptačím druhům, které jsou příkladem úspěšného návratu do naší krajiny po dlouhém období své zdejší nepřítomnosti. Tak jako se člověk zasadil o jeho zmizení z některých oblastí výskytu zejména vlivem nadměrné chemizace, tak se následně také podílel na znovuoobnovení jeho populace zejména reintrodukci (vypouštěním jedinců z umělých chovů), ale také například obnovou a ochranou jeho biotopů.

Novodobé hnízdění sokolů v oblasti Jeseníků a Rychlebských hor se datuje do roku 2001. Ještě před zjištěním prvních vyvedených mláďat však byla prováděna řada opatření, která napomohla jejich úspěšnému návratu. V širším evropském regionu docházelo k obnově populace vypouštěním uměle odchovaných ptáků, a tak se dalo předpokládat, že se tito dravci dříve či později znovu objeví i u nás. Prvním krokem příprav bylo dohledání historických hnízdíšť, která se

svou polohou a stavem mohou pro sokoly stát znovu útočištěm. Druhým krokem byla potom jejich obnova a ochrana. Jelikož sokoli patří k ptákům, kteří si nestaví svá hnízda, ale využívají hnízda jiných druhů nebo jen holé skalní římsy případně stavby, bylo potřeba jim připravit vhodné možnosti. Byly uvolněny zarostlé skalní stěny, provedeny úpravy potenciálních hnízdnicích plošin a vybudovány umělé podložky na bezpečných místech. Od počátku obnoveného hnízdění se i díky mnoha prováděným opatřením populace tohoto vzácného dravce úspěšně rozrostla až na dnešních přibližně dvacet párů (viz graf) pro oblast Jeseníků a okolí.

Nárůst počtu ptáků však ještě neznamená, že je populace definitivně stabilizovaná a bez ohrožení. Základní součástí ochrany druhů je vždy pochopení zákonitostí hnízdnic bionomie, případně zkoumání změn v čase a prostoru. Pro tento účel používáme již od roku 2014 sledování pomocí fotopastí. Nejprve jsme užívali zařízení bez on-line přenosu, ale dnes s rozvojem technologií máme k dispozici přímé zasílání

snímků prostřednictvím datové sítě běžných operátorů. Nejlépe se nám v současné době osvědčila fotopast SPROMISE S328 (obr. 1), která je svým poměrem výkon/cena vyhovující. Množství snímků k analýze z jednoho hnízda se pohybuje od pěti do deseti tisíc za rok, protože ke snímání dochází i v průběhu noci. Přímé sledování hnízd nám dává možnost nerušeně nahlédnout do soukromí těchto ptáků a zkoumat jejich zvyky.

Na jednom ze sledovaných míst, které se nachází na jižním okraji CHKO Jeseníky v nadmořské výšce 715 m, máme zdokumentováno zajímavé střídání hnízdících jedinců od roku 2014 do současnosti. Začneme ale od začátku. Dospělí ptáci se na této lokalitě zdržují v podstatě celou zimu a již od ledna nebo února se projevují teritoriálními chováními. V letech 2014 a 2015 zde dvakrát po sobě úspěšně hnízdil pár, který byl tvořen neoznačenou samicí a samcem označeným jen na levé noze kovovým ornitologickým kroužkem. Ačkoliv se nám tento kroužek na dálku nepodařilo identifikovat, lze podle podobnosti zbarvení předpokládat, že se jednalo o totožné ptáky, po dva roky sobě věrné. Po roce pauzy, kdy lokalita nebyla ke hnízdění využita, se v roce 2017 objevila opět neoznačená samice (obr. 2), ale tentokrát s dvouletým samcem označeným žlutým odečítacím kroužkem KC. Jak jsme mohli zjistit, tento pták pochází od nás z Jeseníků a byl označen

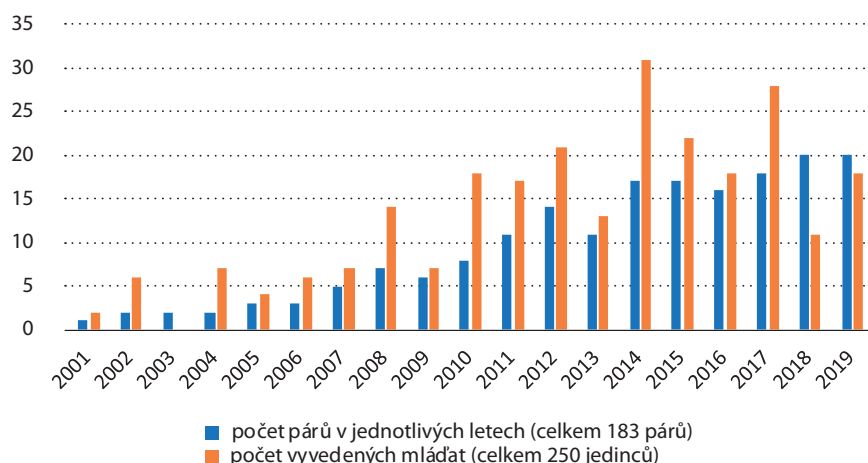

Obr. 1 – Umístění fotopasti u hnízda sokola stěhovavého

Obr. 2 – Neoznačená samice na skalním hnízdě (4. května)

Počet hnízdnicích párů a vyvedených mláďat sokola stěhovavého v Hrubém a Nížkém Jeseníku a v Rychlebských horách v letech 2001–2019

Obr. 3 – Kuna skalní na hnízdě sokola stěhovavého (26. února)

Obr. 4 – Samec značený odečítacím kroužkem LB2 (27. dubna)

Obr. 5 – Oba dospělí ptáci na hnízdě: v popředí samice, v pozadí neznačený samec (28. května)

Obr. 6 – Krmení nevzletných mláďat (1. června)

jako nevzletné mládě v roce 2015 na místě vzdáleném přibližně 30 km severovýchodním směrem.

Na střídání ptáků v jednotlivých párech obvykle nebývá nic překvapivého, i když se traduje, že sokol je poměrně věrný partner. Překvapení nás však čekalo loni. Dravci opět obsadili lokalitu již velmi brzy v lednu a obhájovali ji před ostatními zájemci o hnízdění a také před predátory, kteří se je snaží obrát o vejce nebo mláďata. V únoru se na hnízdní plošinu objevila nejméně pětkrát kuna skalní, ale v té době ještě nezpůsobila žádné škody (obr. 3). První vejce samice snesla 2. dubna, což bylo o dva až tři týdny později, než bývá obvyklé. Pečlivě se o ni staral samec, který zde byl letos poprvé. K jejich výměně tedy muselo dojít již před obsazením lokality. Dvouletý samec označený odečítacím kroužkem LB2 pocházel

také z jesenického hnízda vzdáleného jen zhruba 14 km vzdušnou čarou (obr. 4). Byl kroužkován jako jediné mládě na skalním hnízdě v roce 2016. Fotopast tohoto samce na hnízdě pravidelně zaznamenávala až do konce dubna, to znamená 28 dní od snesení prvního vejce. Dne 30. dubna se na hnízdě objevil naposledy.

Již o dva dny později, tedy 2. května, však byl na hnízdě zachycen nový samec, tentokrát bez kroužků. Zálet jiných, zejména nespárovaných mladých ptáků na hnízdo jsme v minulosti zaznamenali už několikrát, ale tentokrát to bylo odlišné. Samec se zde začal objevovat stále častěji i s potravou a již 6. května, tedy po jednom týdnu od zmizení předchozího partnera, vystřídal samici i v sezení na vejcích. V průběhu hnízdění tak plynule došlo k výměně samců

a vyvedení mláďat nebylo ohroženo (obr. 5). Z hnízda toho roku úspěšně vylétla tři mláďata, která byla pravidelně krmena jiným samcem než na počátku hnízdění (obr. 6).

Co se stalo s původním samcem, se nám bohužel nepodařilo objasnit. Mohlo dojít k jeho zranění nebo úhynu, stejně tak jako k nahrazení dominantnějším ptákem. Variant je více, ale pravou příčinu se nám pravděpodobně již nikdy zjistit nepodaří.

✎ *Spoluautoři: Petr Šaj, Jiří Klimeš*

Tomáš Pospíšil | je lesník a ornitolog. Působí na Ústavu lesnické a dřevařské ekonomiky a politiky Mendelovy univerzity v Brně. Je členem výboru ČSO.

Kam jsme pokročili s peticí „Vraťme život do krajiny“

Změny zemědělského hospodaření, které žádá petice, by výrazně pomohly i hrdličce divoké

Už od loňského listopadu sbíráme podpisy pod petici „Vraťme život do krajiny“, která po ministru zemědělství Miroslavu Tomanovi požaduje k přírodě šetrnější a trvale udržitelné zemědělství. V současné době petici na webu ČSO podepsalo více než 30 000 lidí a dalších zhruba 10 000 podpisů dorazilo poštou. K petici se přihlásilo více než 80 organizací.

Na webu birdlife.cz/petice-za-krajinu/osobnosti doplňujeme také osobnosti, které petici podporují a ve stručných poselstvích zde objasňují své důvody. Petici často zmiňujeme i v souvislosti s ptákem roku 2019 hrdličkou divokou, během nejrůznějších školení nebo na akcích se zemědělci, státní správou a veřejností. I díky tomu se povědomí o petici zvyšuje v médiích a ve státních institucích. Za dosavadní podporu všem děkujeme a cítíme závazek, který se snažíme naplnit.

Velkou pozornost věnujeme diskusi kolem Společné zemědělské politiky na národní i evropské úrovni. Právě v evropských institucích se bude rozhodovat o základních pravidlech pro čerpání finančních prostředků a jejich rozdělení. Významnou roli přitom hraje Evropský parlament, do kterého byli na konci května zvoleni naši noví čeští zástupci, přičemž čtyři z nich získali pozici v zemědělském výboru. S českými europoslanci vyjednáujeme a zatím se nám podařilo sejit s pěti z nich. Je jistým příslibem, že všichni oslovení petici podepsali.

Kvůli volbám do Evropského parlamentu se oddálilo jednání o evropském rozpočtu, které může významně ovlivnit návrh budoucí podoby zemědělských dotací. Stále je tedy prostor na změny a čím větší bude podpora veřejností, tím více vzroste i šance, že se cíle petice podaří prosadit.

Pojďme společně oslovit své blízké a přátele, aby svým podpisem dali naší přírodě šanci. V konečném důsledku to děláme i pro sebe a své potomky.

✎ *Václav Zámečník*

Zajímavá pozorování od dubna do června

Přinášíme vám další díl rubriky Z domova, ve kterém se ohlédneme za některými raritními pozorováními a dalšími významnými faunistickými údaji z uplynulých měsíců. Tato část roku je na neobvyklá pozorování velmi bohatá, letos navíc podpořená četnými změnami počasí a nebývale bohatými potravními podmínkami pro dravé ptáky. Z pestrého seznamu zajímavostí jsme vybrali čtveřici těch nejpoutavějších. Přejeme všem krásné chvíle strávené v terénu!

Rok dravců a sov

Díky mimořádnému množství hlodavců zahnízdili letos na Znojemsku kalousi pustovky (*Asio flammeus*). Jde o druh, který za normálních podmínek hnízdí na našem území jen zcela výjimečně, na Znojemsku se však letos usadilo na deseti lokalitách nejméně 12 párů. Devět z nich zahnízdilo v polích s obilím, zbylé tři páry zvolily jiná stanoviště – pole s vojtěškou, pískovnu a pastvinu. U dvou hnízd byla postavena ohrádka, aby nedošlo k jejich vysečení; v každém bylo po šesti mláďatech. Kromě Znojemska hnízdily další početné páry pustovek i v dalších oblastech jižní Moravy, odkud přicházely pozitivní zprávy o vyvedených mláďatech. Je také možné, že některé páry hnízdily i mimo tyto oblasti, protože jednotliví ptáci byli během doby hnízdění pozorováni i na střední Moravě. Stejný důvod stojí také za vyšším počtem jarních pozorování poštolek rudonohých (*Falco vespertinus*). V průběhu jara a začátkem léta byly zaznamenány celkem 46× na 22 lokalitách, avšak na Prostějovsku se začalo podezřele dlouho zdržovat až pět jedinců. Tyto poštolky byly intenzivněji sledovány a zatím se zdá, že přinejmenším jeden pár vykazuje známky hnízdního chování. Na lokalitě se během dvou měsíců pozorování vyskytlo nejméně osm různých jedinců. Díky kroužkování se podařilo zjistit, že jeden se na lokalitě drží už přes měsíc. Jeden ze starších samců byl opakovaně pozorován, jak odnáší potravu na stejná místa, kde bylo z velké dálky zjištěno i předání potravy druhé poštolce. Aby toho nebylo málo, v okresech Znojmo a Vyškov se letos povedlo prokázat hnízdění motáka pilicha (*Circus cyaneus*), který u nás nebyl jako hnízdící druh zjištěn ani přes čtyřletou intenzivní snahu mnohých mapovatelů hnízdního atlasu v letech 2014–2017. Letošní jaro se tak do našich pamětí zapíše jako zázračná sezona dravých ptáků.

Květnový výskyt volavky rusohlavé

V polovině května se na našem území ukázala po delší pauze volavka rusohlavá (*Bubulcus ibis*), která je známá svým výskytem v těsné blízkosti dobytka. Na hodonínské rybníční soustavě však pastvinu vyměnila za rybí sádky a jejich okolí. Jan Studecký a Michal Šulc ji

zde náhodně zaznamenali při průjezdu autem 16. května. Neustálé rušení z nedaleké silnice ale dlouho nevydržela a třetí den na lokalitě již nebyla. Mimo prvotních pozorovatelů tak svou přítomností žádné jiné zájemce nepotěšila. I přes prokázané hnízdění v roce 2016 jde stále o naši nejvzácnější volavku s velmi nepravidelným výskytem, čítajícím devět akceptovaných záletů (nepočítaje ten letošní).

Rákosník plavý podruhé v Česku

Další velká rarita na sebe nenechala dlouho čekat a jen týden po volavce rusohlavé zamířila do sítě natažené v nedalekých Mutěnicích. Při odchytu rákosníků obecných za účelem výzkumu se 23. května podařilo Vojtěchu Brlíkovi odchytit rákosníka plavého (*Acrocephalus agriola*). Jen necelé tři roky po doplnění tohoto druhu do našeho národního seznamu tak přibyl již druhý kroužkovaný jedinec a dá se očekávat, že při současné četnosti pozorování v celé západní části Evropy není poslední. Vyplatí se tedy počítat s možností takového zástihu a při odchytu podezřele vypadajícího rákosníka jej důkladně proměřit a zdokumentovat.

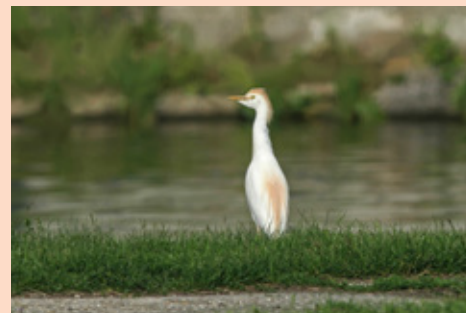
Kalouši pustovky letos zahnízdili na Znojemsku; 2. června 2019

Další druh supa pro Plzeňsko

Konec letošního jara přivedl do střední Evropy několik mladých jedinců supa hnědého (*Aegypius monachus*) zřejmě ze španělské populace, která se díky intenzivní ochraně úspěšně rozšiřuje. I u nás byl sup hnědý zaznamenán nejprve náhodným návštěvníkem nad hradem Kašperk, kde byla pořízena dokladová fotografie neznámého velkého dravce, a 24. června pak nalezl Milan Haas možná stejného jedince na posečené louce u Stodu na Plzeňsku. Sup na lokalitě využíval zřejmě velké množství mršin zvířat usmrcených při seči. Spolu s ním plochu prohledávali také početní luňáci červení a krkavci. Jedná se o třetí záznam od roku 1989, přičemž předchozí pozorování je již více než deset let staré. Zajímavé je, že se sup vysky-

Sup hnědý zavítal na Plzeňsko; Chatěšov, 24. června 2019

Volavka rusohlavá se na krátko zastavila na Hodonínsku; Hodonín, 17. května 2019

tl poměrně nedaleko míst, kde se v loňském roce zdržoval sup bělohavý Kruna, který měl na zádech telemetrické zařízení z chorvatské záchranné stanice.

Ondřej Boháč, Jan Grünwald, Jan Studecký
Děkujeme Miroslavu Stehlíkovi za informace k hnízdění pustovek

Rákosník plavý byl kroužkovaný 23. května na Mutěnických rybnících

Foto: Milan Haas

Foto: Jan Studecký

Foto: Jan Studecký

Foto: Vojtěch Brlík

Děláme ptáky, protože je zbožňujeme

Rozhovor s Kateřinou Ševčíkovou a Ondřejem Belfínem

V únoru 2019 byla předsedkyní Moravského ornitologického spolku – středomoravské pobočky ČSO zvolena Kateřina Ševčíková. Ve svých 23 letech je nejen zdaleka nejmladší předsedkyní pobočky, ale i první ženou v této vrcholné funkci. Ondřej Belfínovi je ještě o dva roky méně a na svém kontě má jak unikátní výzkum hlasů lejsků malých se zlatou medailí z celosvětové soutěže Středoškolské odborné činnosti, tak organizaci úspěšného kurzu poznávání ptáků ČSO. Oba jsou dlouholetými přáteli z olomouckého přírodovědného kroužku. Pozval jsem je ke společnému rozhovoru, protože věřím, že názory a vize nejmladší ornitologické generace jsou stejně důležité jako zkušenosti a vzpomínky jejich starších kolegů.

Jaké byly vaše ornitologické začátky – přece jen to není tak dávno? Měli jste nějaké vzory nebo třeba knížky, které vás formovaly?

K: Já jsem začínala jako krotitelka slepic. Prarodiče měli slepice, já jsem brala slepice jako nejlepší kamarády na dědině, vždycky jsem odcházela do kurníku, nosila jsem slípku na ruce a představovala si, že jsem sokolník. Jinak mě bavily kameny, ale s těmi nebyla legrace. Proto mě začali fascinovat ptáci na krmítku, dávala jsem jim svá jména – třeba hýl byl mrazík, kvíčaly byly sovičky – a dělala jsem si čárky, kolik jich přiletělo. To bylo ve druhé třídě. Rodiče mi koupili knížku o ptácích a tam jsem uviděla sýkořice a tenkrát jsem se poprvé zamilovala. Začala jsem chodit do kroužku v Domě dětí a mládeže v Olomouci, dostali jsme se na kroužkování na akci Acrocephalus do Poodří a tam jsem se definitivně rozhodla, že chci dělat ptáky. Ve dvanácti třinácti jsme organizovali vlastní výzkum ptáků v olomouckém rozáriu a vytvářeli jsme naučnou stezku. Také jsme se naučili

vést si deníkové záznamy. Pak jsem potkala Jardu Kolečka, který mně ve čtrnácti doporučil mapování rorýsů v Olomouci, a později Dana Křenka, který mě zapojil do ornitologie v Beskydech.

O: U mě to začalo na dovolené na Lipně asi v deseti letech. Měl jsem malý dalekohled a pamatuji se, jak jsem z okna penzionu koukal na konipasa. A pak to šlo rychle, první knížka na nějaké narozeniny, jenom kreslená, kde bylo pár druhů, pak další, pak *Ptáci Evropy* od Humea, to byla dlouho moje bible, a pak přišel anglický Svensson, kterého mám doteď. A klíčové bylo, že jak jsem dostával ty knížky, tak jsem začal chodit sám ven a koukat. Měli jsme chalupu v Jeseníkách, což mi hrozně pomohlo, ale největší zlom byl příchod do přírodovědného kroužku v DDM. Jezdili jsme na různé akce, kde jsme potkávali místní ornitology, pak jsme s Katkou vytvořili takovou skupinu mladých nadšenců. Ó ptáci, a skončilo to tak, že jsme tvrdili rodičům, že jedeme s vedoucím do Tovačova, jeli jsme sami na tajňačku a v Tovačově na nás začaly padat broky, protože byl zrovna hon.

K: Důležité je zmínit Jardu Marxe, který vedl kroužek v DDM v Olomouci a který byl pro nás velkým vzorem, i to, že jsme se tenkrát dostali opakovaně do národního kola soutěže Zelená stezka – Zlatý list. Všude jsme se seznamovali s odborníky a to nás posouvalo dál.

O: Pro mě byla později důležitá Lucka Turčoková, když jsem se přes SOČku (Středoškolskou odbornou činnost) dostal k bioakustice, která mě doteď baví nejvíc. A pak ještě musím zmínit příhodu, kdy jsem si na chalupě v Jeseníkách myslel, že jsem jediný ornitolog široko daleko. Jdu s dalekohledem z obchůzky – to vždycky babička říkala: „Á, jdeš z obchůzky, cos viděl na obchůzce?“ – a vracím se zpátky a najednou zastaví auto a pán říká: „Ty děláš ptáky?“ Byl to Jaromír Beran, vzal mě s sebou na kroužkování, vydávali jsme se na první lejsky malé, objevovat budníčky zelené a mnoho dalšího.

Foto: Václav Bystřický

Čeho z toho, co jste doteď dělali, si obzvlášť ceníte?

K: Mně přijde velice důležitá práce s lidmi. To je taková odměna, když za mnou přijde tatínek se slovy: „Tys mi zkazila syna,“ nebo když po týdnu na národním kole Zlatáku paní učitelka řekne: „Já sem přivezu šest normálních dětí, a odvezu ornitology.“ A nejde jenom o děti. Chodím různě po Beskydech a dnes už mi tam babičky hlásí: „Tak co, zase jdete na tetřevy? Já jsem viděla tehdy a tehdy to a to.“ Ale přijde mi hodně důležité dělat věci i pro ptáky. Věda je pěkná, ale mě láká spíš praktická ochrana nebo ochrannářská biologie. Třeba teď jsem dělala bakalářku na lejských malých a ta data se používají při přípravě lesních hospodářských plánů a budou sloužit k jejich ochraně.

O: Já si asi nejvíc vážím SOČky, kdy jsem zkoumal hlasy lejsků malých. Hlavně proto, že to byl můj vlastní nápad. V různých kolech soutěže jsem bojoval proti molekulárním pracím, které byly předem zadané, připravené. Na většinu těch soutěží jsem byl jediný zástupce terénní práce, kterou ostatní soutěžící ani neznali.

V ornitologii jste se dostali rychle hodně daleko, Katka je předsedkyní pobočky ČSO, Ondra dělá špičkovou vědu a pořádá celostátní kurzy. U lidí s takto rychlým startem se stává, že jim terénní ornitologie přestane stačit, často přecházejí ke genetice nebo k molekulární biologii. Vás neláká zkusit něco úplně nového?

K: Určitě ne. Já dělám ptáky, protože je zbožňuji. Vzhlížím k nim jako k takovému idolu a dala jsem si závazek, že bych jim měla pomáhat. A to, že jdu do lesa a pozoruji tam ptáky, to je pro mne nejlepší odpočinek. Takže ani utíkat jinam chtít nebudu.

O: Já jsem se na střední škole rozhodoval mezi medicínou a biologií. A když už biologie, tak bílá, nebo zelená? Vzhledem k tomu, jak jdou molekulární vědy dopředu, viděl jsem budoucnost tam. Naštěstí jsem šel na stáž do laboratoře zkusit si, jestli by mě bílá biologie

Katka a Ondra společně vypouštějí odchyceného rákosníka velkého na akci Acrocephalus v Poodří; červenec 2009

bavila. A zjistil jsem, že v laboratoři opravdu být nechci. Takže jsem v terénu – to ranní vstávání, to nic nenahradí!

Oba do určité míry spojujete svůj profesní život s ČSO. Přitom ČSO se v poslední době velice rychle vyvíjí a proměňuje. Když se na ni podíváte kriticky, vidíte nějaké problémy?

K: Mně přijde super, že roste členská základna, že máme lidi, kteří mají rádi ptáky. Ale z druhé strany mám trošku strach, že takoví ti zarputilí ornitologové nevidí rádi, že členem ČSO se může stát opravdu každý, že se ztrácí jejich výlučnost. Ale především jsem hrdá na to, že jsem členkou ČSO.

O: Rozhodně souhlasím s Katkou. Taký mám pocit, že když jsem před deseti roky potkal ornitologa, byla to hrozná kapacita. Byli to takoví ti, kteří vyčnívali, vedli exkurze. A všichni ostatní byli zájemci o ptáky. Teď jsou všichni členové a i s rozvojem sociálních sítí, kde se prezentuje řada „všeznámků“, se smazává přirozený respekt k největším špičkám v oboru.

K: Ale možná se nám jen mění pohled s věkem.

Podle rostoucího počtu členů zájem o ptáky roste. I teď na Ondrově kurzu bylo vidět, že jsou to většinou lidé starší. Vidíte takový zájem i mezi svojí generací?

K: Mezi vrstevníky si to moc neuvědomují, ale možná je to tím, že jsem s vrstevníky nikdy moc v kontaktu nebyla. I lidi, kteří volají do poradny MOS, jsou většinou starší. Přijde mi, že hodně začínají ve věku, kdy mají malé děti a začnou s nimi jezdit na ptáky, nebo pak důchodci, které to začne bavit. Obávám se, že v našem věku moc takových lidí není. I když třeba na Zlatáku se vždycky vyloupne několik dětí nadšených do ptáků.

O: Možná to osvětlí osobní zkušenost. Já jsem s tím, že „dělám ptáky“, bojoval celé dětství. I přesto, že se občas dostavil nějaký úspěch, vždycky jsem byl pod hroznou palbou „Haha, ty děláš ptáky.“ Já jsem si to nikdy nebral, ale věřím, že pro hodně lidí to může být těžké. Obzvlášť v pubertě, kdy většina spolužáků

Katka přednáší dětem na národním kole soutěže Zlatý list, kde pravidelně pomáhá jako odborník

řeší telefony a někdo řekne, že ho baví chodit do lesa a koukat na ptáky, tak se mu ostatní vysmějí. I kvůli tomu názvu „ptáci“ se dělají různé pubertální vtipky.

K: A to jsi kluk, ty to máš dobré.

O: V té chvíli je důležité, aby děti a studenti měli nějaký vzor, podporu. Tady je prostor pro ČSO, aby starší zkušení ornitologové nabídli mentorství a koučink těm mladším. Nejlépe veřejně, aby takový mladý zájemce, který ještě nikoho nezná, věděl, na koho se může obrátit. Jako se to stalo nám třeba s Jardou Marxem, Jardou Kolečkem, Lubošem Doupalem nebo Františkem Zichou. Taková podpora je hrozně důležitá.

K: Asi mohu potvrdit, co říká Ondra. Já jsem si prošla i šikanou na základce, že jsem byla jiná, divná, že chodím do lesa, a kolikrát jsem přemýšlela, jestli mi to stojí za to. Myslím, že vystoupit z průměru, být jiný, je u mladých lidí problém. Velký problém. Dřív mi to vadilo, teď jsem na to hrdá. Ale do těch patnácti šestnácti jsem to nesla těžce.

O: Ono se to dost lámalo po pubertě, když člověk začal umět něco, co ostatní neumějí,

treba i ty ptačí hlasy. Když na školním výletě zazpíval nějaký ptáček a člověk jim řekl, co to zpívá, to byl pro ně úplně jiný svět. Rázem už člověk nebyl „ten divnej“, ale „tak si poslouchá ptáky a je to zajímavý“. Ani naši nebyli nakloněni tomu, abych šel studovat ptáky a dělal je profesně, protože se báli, že ornitologie nemá moc uplatnění. Naštěstí mě zase přemluvili ornitologové a teď jsem rád, protože dělám, co mě baví. A uplatnění spíš poroste.

Katko, ty jsi první žena v předsednické funkci pobočky ČSO. Jak se ti spolupracuje s muži o generaci nebo dvě staršími v prostředí, které bylo tradičně hodně maskulinní? Teréní ornitologie, obzvlášť ta amatérská, to bývala prakticky výsada mužů (i když čestné výjimky existují).

K: Já jsem byla povahově vždycky spíš kluk, mládí jsem trávila s klukama, takže mě pánský kolektiv nevadí, spíš naopak. Mí kolegové z Beskyd, a v podstatě i většina mých kamarádů, mají třicet plus, takže jsem zvyklá s nimi vycházet a rozumíme si. Nevím, jak to mají oni, ale mně to nevadí. A často si vytvářím vazbu i na místní lidi. Sednu si s dřevorubci a šířím osvětu. I proto, že jsem ženská, tak to jde trochu líp. A pak vidíš tu zpětnou vazbu, když volají: „Přiletěl mi tady čáp. Přijď si ho okroužkovat.“ Ale není to vždycky tak jednoduché.

Ondro, když jsi pořádal kurz určování ptáků a v březnu poprvé šel před 25 účastníků, z nichž někteří byli ve věku tvých prarodičů, jak ses u toho cítil?

O: Naprosto upřímně, příprava kurzu byla plná všelijakých zvratů, ale můj největší stres byl právě z tohoto momentu. Účastníci nevěděli, kdo za tím kurzem stojí, a když před ně přijde mladý ucho: „Tak tady jsem a teď budu tři měsíce vaším lektorem,“ tak to byl pro mě největší stres. Ale dobře to dopadlo, nakonec to snad nikomu nevadilo.

K: Mně to někdy přijde, že se lidé příliš dívají na věk. Byla jsem i na jednání, kde seděl pán a povídá mi: „Co nám tu chcete vykládat? Vždyť se na sebe podívejte, kolik je vám let, co vy můžete vědět.“

To dnes bohužel vidíme i v parlamentu. O to víc mne tvé předsednictví pobočky ČSO těší.

Nadšený třináctiletý Ondra při čištění ptačí budky

Oba dva máte výborné organizační a lektorské schopnosti. Organizujete vítání, festivaly, kurzy. To z něčeho pramení, nebo se to sešlo náhodou?

O: Určitě tam hraje roli i náhoda, ale je to právě ten oddíl, ve kterém jsme jako starší děti od patnácti let pomáhali vedoucím. Každý týden probíhá řada krátkých desetiminutových povídání o ptácích, hmyzu, kytkách, kde si člověk musí připravit prezentaci a pak povídat ostatním. Později přišlo i vítání, ukázky kroužkování...

K: Přišlo to tak z ničeho nic. Pamatuji si svoje první vítání, které jsem vedla někdy ve čtrnácti letech. Jarda Marx mi zavolaal, že je nemocný, že to mám nějak zvládnout sama. Ten kroužek nám hodně dal, třeba i plánování výprav, že se pak člověk musí o děti postarat, i když se stane něco nepředvídaného.

Katka je dva měsíce bakalář, Ondra na bakalářce pracuje. Jaké jsou vaše budoucí výzkumné záměry?

K: Já jsem se zabývala habitatovými preferencemi lejsků malých v Beskydech a pokračuji v tom, teď se snažím zjišťovat hnízdní úspěšnost v jednotlivých teritoriích. Takže to není jen oběhnout, kde lejsci byli, a podívat se, kolik tam roste jakých stromů, ale snažím se zjišťovat, jestli tam ti ptáci jsou trvale, jestli hnízdí, jestli vyvedou mláďata. Je to náročné, ale je to krásná práce. Cílem je zjistit, jaké prostředí lejskům svědčí, a v závislosti na tom navrhnout vhodný management pro lesy, protože lejsky malý v Beskydech hodně ubývá.

O: Je zvláštní, že jsme našli zalíbení ve stejném druhu a věnujeme se mu, i když každý z jiného pohledu. Já dělám bioakustiku, ale na bakalářku lejsky dělat nebudu a budu se věnovat fenoménu, kterému se říká quiet song nebo soft song nebo whisper song. Má to několik názvů a moc se o tom neví. Jedná se o směs tichých tónů podobnou zpěvu, ale mnohem tišší, kterou vydávají ptáci v hnízdní době. A zatím se neví, proč to dělají. Já budu dávat dohromady přehled publikovaných prací a zkusím zavést nějaké jednotné názvosloví, jak tomu v které situaci říkat. V diplomce a případné disertaci bych se chtěl nadále věnovat bioakustice, nápadů mám několik, ale konkrétní téma se bude odvíjet od toho, na jakou školu se mi podaří dostat.

Máte ještě pořád valnou většinu jak profesního, tak osobního života před sebou. Jaké máte plány, představy, vize?

O: To je těžké říct, co bude. Nejvíce mě trápí, že přibývá členů ČSO, i v mém okolí, ale nemají dost možností, jak se pořádně ptáky naučit. Takže bych chtěl ornitologii přibližovat lidem v nějakém edukačním prostoru.

K: Já bych chtěla asi žít pro ptáky a pro lidi (smích). Propojení odborné a laické veřejnosti pořád hodně chybí. Pociťuji to hodně v Beskydech, kde si sednu s místními lesáky k pivu, a oni: „A ti ochránáři zase něco chtějí.“ A už se neřekne, proč by to tak mělo být. Chybí propojení mezi hospodářskými subjekty a ochranou přírody. Takže by mě hodně lákalo začít pracovat s místními lidmi, asi nejspíš v Beskydech, protože Beskydy mám u srdíčka, a vysvětlovat, proč

Ondra při ukázce určování králíčků na jedné z vycházek nového kurzu ČSO

Foto: Dagmar Zaplatíková

Katka kroužkuje na akci Acrocephalus v Poodří, kterou má poslední tři roky společně s Vojtou Brlíkem na starost

Foto: archiv Kateřiny Ševčíkové

Ondra s mládětem bělokura na jedné z výprav za ptáky Islandu

Foto: Václav Bystřický

se dělá tohle, proč je dobré dělat tamto. A pak zase přenášet zkušenosti na druhou stranu. Je to složité, ale myslím, že by to bylo pěkné – chodit po večerech po dědinách do hospody, popíjet pivo a chránit přírodu.

O mladých lidech se předpokládá, že jsou jedna ruka s moderní technikou. Já o Katce vím, že to tak nemusí být. Jak je to s vámi a s technikou?

K: Já jsem antitechnik. Mně stačí dalekohled. Avíť je fajn, e-mail, foťák a diktafon zvládnou, a tím asi končím. Já jsem takový dinosaur.

O: To já jsem asi opak, aby se to vyvážilo. Techniku mám rád. Hodně jsem fotil i natáčel, i to nahrávání vyžaduje umět s jiným softwarem, než je běžné. Teď spíš naučit ty ostatní, aby k tomu měli taky kladný vztah.

Jak se díváte na současné stávky středoškolských studentů za ochranu klimatu? Věkově od nich nejste moc daleko.

K: Já jsem to příliš nesledovala, protože během jara nebyl moc čas. Ale je fajn, že se toho chytla mladá generace, naslouchá vědcům a snaží se něco dělat. Je vidět, že mladým lidem na Zemi záleží.

O: Hodně mých kamarádů se nějak podílelo na organizaci. Často tam chodí studenti, kteří o té problematice tolik nevědí, ale tím, že tam jdou, se dozvědí mnohem víc, než kdyby si o tom povídali ve škole. Ale hlavně to ukázalo, že tu ten problém je. Díky stávkám se o změně klimatu začalo mluvit a třeba se něco i změní. Takže je to jediné dobře.

A závěrečná otázka: Co byste vzkázali čtenářům Ptačího světa?

K: Takový vzkaz pro mladé lidi by mohl být, že se není potřeba ornitologie a ptáků bát. Ale je to potřeba dělat nejlíp, jak dovedu.

O: Já bych doporučil nebát se oslovit zkušené ornitology z okolí. Protože osobní kontakt mi dal určitě nejvíce, jak v ptačím, tak v osobním životě.

Děkuji za rozhovor.

Ptal se Zdeněk Vermouzek, ředitel ČSO

Je dost těžké vzpomínat s přesností na to, co bylo před 40 lety. Tenkrát, mohlo mi být tak 12 až 14 let, jsem nezaslouženou náhodou vyfotil svého prvního ledňáčka. Zenitem se základním objektivem. Přestože to bylo přibližně z jednoho metru, musíte ledňáčka na fotce chvíli hledat.

Tito ptáci mi učarovali na celý život. Zpočátku jsem byl rád, když se mi podařilo vyfotit sedícího ledňáčka. Později jsem hledal náročnější pohybové náměty v neobvyklém světle. Moc mě nezajímalo, jak to u nich v domácnosti chodí, snad proto, že objasnění něčeho neznámého je daleko složitější než pouhé fotografování, které tímto ale nechci zlehčovat. Ledňáčci létali a já fotil. A tak zůstávaly nezodpovězené otázky, které se mi podařilo rozkrýt až po mnoha letech. Jednou z největších byla záhada, jíž jsem byl svědkem přibližně ve svých 15 letech. Se starším bratrem jsme tenkrát ledňáčkům na slepých ramenech Dyje rýčem sesekli břeh, který byl v původním stavu pro

hnízdění nevhodný. A světe div se, ledňáčci jej obsadili! Ještě víc jsem se divil, když v levé noře byla dorůstající mláďata a v pravé „nějací ledňáčci“ seděli na plné snůšce. Vrcholem všeho bylo, když mláďata vylétla a z pravé nory zmizela vajíčka. Aby toho nebylo málo, tak se po více než týdně vajíčka zase objevila... Co to mělo znamenat, jsem zjistil až po více než pětácti letech. To, že v jedné noře má týž pár dorůstající mláďata a v další sedí na vajíčkách, je jejich běžný způsob hnízdění s tzv. překryvem. Sameček krmí zpravidla sám a samička se připravuje na další vyčerpávající snůšku. Stihnou tak vyhnízdit dvakrát, třikrát, ale i čtyřikrát za sezonu! Velkou neznámou byla jejich bojovnost a agresivita s drsnými následky. Když jde o sehnání partnera lichým jedincem, dochází po tvrdých soubojích k vyházení celé snůšky agresivním samcem nebo samicí. Následně vítěz založí novou snůšku s jedincem z původního páru, třeba v téže noře. Drsný boj o partnera není mezi ledňáčky ojedinělou záležitostí, jen je těžké jej rozkrýt. A pomoci k tomu může právě i fotografování.

Ledňáček říční (*Alcedo atthis*)

Krutihlavový hlavolamy aneb nad čím krutihlav kroutil hlavou

Milí kamarádi,
minulý týden jsem se zatoulal do lednického parku a viděl jsem stromy zatížené hnízdy a obsypané ptáky. Líčil jsem to kamarádovi od Vrbenských rybníků jako super věc. A představte si: on mi začal vyprávět, že u nich jsou taky! Navíc tvrdil, že ti bílí ptáci na hnízdech nejsou čápi, ale něco jiného – už si ani nepomatuji co. Nakonec jsme si sedli a společně zobáky namalovali, co jsme oba viděli. Marně nad tím kroutíme hlavou. Pomůžete nám?

Jak jsme tak koukali na pole, najednou tam kráčeli další dva ptáci, které jsme nikdy předtím neviděli. Také je najdete na fotkách. Jsou to ti, na které nezbylo žádné hnízdo. Prý hnízda na stromech nestaví a oba se u nás častěji objevují až v tomto století. Ten šedivý se šíří ze severu, kde hnízdí hlavně na rašelinistích, u nás častěji v rákosí. A představte si – hnízdo toho velkého bílého u nás zatím nikdy nikdo nenašel! Tušíte, kde byste ho hledali? Pomůže vám tajenka, pokud do ní doplníte názvy jednotlivých druhů.

Váš Krůta

Připravily Gabriela Dobruská a Alena Klvaňová
Ilustrace: Mike Langman (rsdp-images.com), Alena Klvaňová
Foto: Jiří Bohdal (naturefoto.cz)

Polet' se mnou do přírody

Typy na aktivity pro rodiny s dětmi

Ahoj kamarádi!

Viděli jste už v přírodě některé z ptáků na obrázcích? Věřím, že ano. Kolik z nich zastihnete během jedné vycházky? Teď máte velkou šanci, že se vám jich podaří pozorovat víc najednou, pokud si naplánujete výlet podél řeky nebo na hráze rybníků.

Většina jejich mláďat totiž už opustila hnízda a spolu s rodiči se začínají toulat krajinou. Navíc postupně začínou přilétat ptáci ze severu, kteří přes naše území letí na jih do svých zimovišť. Najdete je nejen u rybníků a řek, ale i na loukách a polích.

Abych vám s jejich určováním v přírodě pomohl, seřadil jsem siluety z hnízd vedle sebe podle velikosti a domaloval i chybějící dva. Do rámečků pod jednotlivými siluetami doplňte správná čísla, která najdete u jejich obrázků.

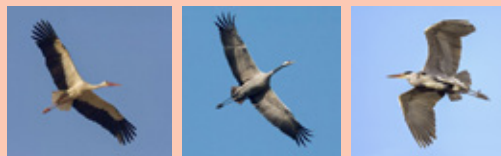

Jak je poznáme v letu

Čáp – létá s nataženým krkem, výrazný černobílý kontrast na křídlech, letky „prstovité“ rozevřeny, za letu se neozývá.

Jeřáb – létá s nataženým krkem, krk a nohy delší než čáp, zato zobák krátký, „prstovité“ letky, může za letu troubit.

Volavka – létá s esovitě prohnutým krkem, špičky křídel celistvé.

Prohlédnuto? Zapamatováno? Tak sáhněte pro dalekohled, pro jistotu si přibalte atlas ptáků a hurá do terénu za volavkami, čápy a jeřáby!

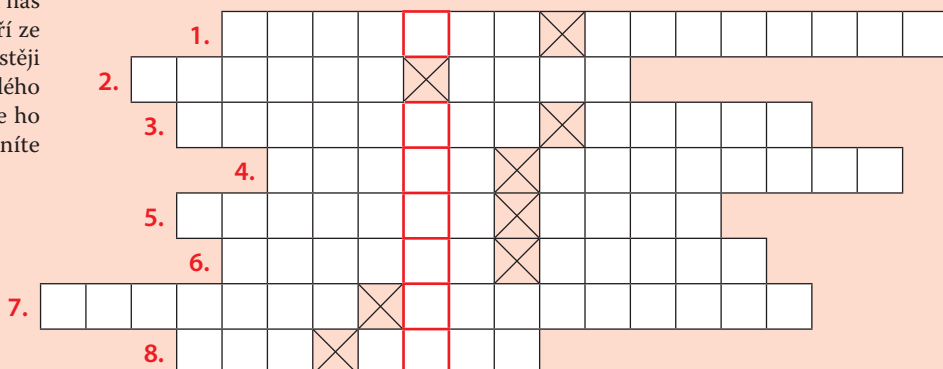

Foto: Luděk Petrálek

Ač to tak na první pohled nevypadá, mladý kos černý je zdravý a právě se sluní

Foto: Zuzana Pernicová

Vrabc domácí si v prachu vytvořil důlek, v němž se popelí

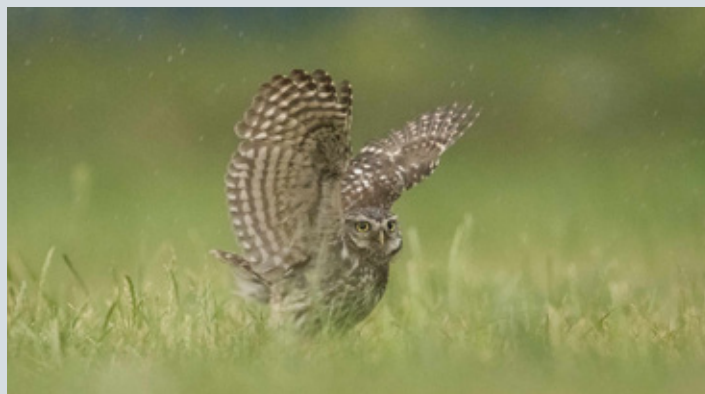

Foto: Jiří Homek (jirihomex.cz)

Sýček obecný při koupeli v dešti

Foto: Jana Provazníková

Sýkora koňadra roztahuje křídla, aby se sluneční paprsky dostaly ke všem letkám

Jak ptáci pečují o peří

Za slunečných dnů můžeme vidět ptáky, jak nehnutě leží přitisknuti k zemi, roztahují křídla a čepýří peří. Nejednoho pozorovatele tento obrázek vyleká natolik, že běží domnělému nebožákovi pomoci, ale jakmile se přiblíží, pták jako zázrakem vyskočí a odletí. Byl totiž právě vyrušen ze sluneční koupele, která je jednou z procedur ptačí hygieny.

Peří je společným znakem všech ptáků. Slouží k termoregulaci, napomáhá letu a díky zbarvení je také důležitým optickým signálem v komunikaci. Péči o svůj šat ptáci věnují podstatnou část svého denního programu a čistí se průměrně jednou za hodinu. Není divu, vždyť musejí udržet složitou strukturu všech pírů v naprostém pořádku. Třeba takový drozd zpěvný má kolem 3000 obrysových per a zvláště velká pera musí po jednom probrat, zbavit nečistot i parazitů a narovnat systém paprsků a háčků, který funguje na principu suchého zipu a udržuje pero celistvé. Všechny úkony, které slouží k péči o peří, nazýváme komfortní chování. Při něm ptáci používají zobák a drápky, kterými si probírají peří a škrábou kůži sami sobě (tzv. preening), ale někdy také vzájemně (allopreening), jak můžeme pozorovat u spárovaných jedinců třeba hrdliček a holubů nebo u papoušků. Volavky, lelci a sovy pálené mají dokonce na drápek prostředního prstu miniaturní hřebínek. Kuriózním měřítkem, podle něž lze dělit ptáky, je způsob, jak se drbou na hlavě – většina prostě zvedne nohu a podrbe se. Existují ale ptáci, kteří zřejmě v duchu hesla „Proč to dělat jednoduše, když to jde složitě“ nejprve svěsí křídlo a nohu pod ním prostrčí. Toto chování je druhově specifické a dědičně fixované, ale proč to jedni dělají tak a druzí onak, nám zůstává skryto.

K odstranění odolnějších nečistot se pak výborně hodí koupel. Zvláště během parných letních dnů ptáci rádi navštěvují zdroje vody, která jim skýtá nejen očistu, ale i osvěžení. Na žádné zahradě by proto neměla chybět mělká miska s vodou, kterou pravidelně doléváme a čistíme. Mnozí ptáci se také rádi nechávají sprchovat deštěm, dobří letci létající nad vodní hladinou jako rorýši, rybáři nebo vlaštovky se koupou v letu, ledňáčky zase do vody skáčou šipku.

Mokrý peří je po koupeli třeba osušit. Zástupce 50 ptačích čeledí můžeme pozorovat v typických postojích – kormorány a volavky nehnutě stojí s roztáženými křídly proti slunci či kosy a sýkory postupně nastavující jednotlivé části těla slunečním paprskům. Slunění je také další způsob, jak bojovat s ektoparazitami¹. Některé z nich zabíjí ultrafialové záření, jiné

zase hubí vysušením. Horko také parazity vyhání na povrch per a ptáci je pak mohou lépe sezobnout.

V suchých oblastech, kde je vody nedostatek, se ptáci popelí – ke koupeli využívají písek a prach. Nejprve si vyhloubí břichem důlek, v něm se pak vrtí a pomocí křídel i hlavy vyhazují prach do načepýřených per. Na něj se pak nabalují nečistoty a nasává přebytečný maz z kostrční žlázy. Ten je ptačím tajným receptem, jak předcházet brzkému opotřebení per. Na hřbetě nad ocasem jim totiž ústí kostrční žláza, jejíž sekret obsahuje vosky, mastné kyseliny, tuky a vodu, a ptáci si ho pravidelně nabírají zobákem a roztírají po celém těle. Díky němu si peří zachovává svou izolační funkci a chrání před chladem i před vodou. Největší kostrční žlázu mají vodní ptáci, naopak holubi ji mají velmi zakrnělou a peří si impregnují tzv. drobným prachem, což jsou mikroskopické úlomky zvláštních per vyrůstajících na bázi obrysového perí. Významnou funkcí mazu je zřejmě také regulace správného složení mikroorganismů žijících v peří – hubí či odpuzuje škodlivé plísňe a bakterie živící se perním keratinem².

Asi dvě stě druhů ptáků do péče o peří zahrnuje i mravenčení (nebo namravenčování; anting). Některé druhy jako kosi nebo drozdi si při něm lehnou do mraveniště a pasivně čekají, až jim mravenci z podčeledi Formicinae sami vlezou do peří. Jiní jako třeba sojky roztáhnou křídla a ocas prostrčí dopředu mezi nohama a pak si mravence sami aktivně vtírají do peří. Dlouho se tradovalo, že tak ptáci mravence donutí vypustit kyselinu mravenčí, která pomáhá odpuzovat parazity. V laboratorních podmínkách se však ukázalo, že ačkoli sama kyselina mravenčí parazitické bakterie a houby zabíjí, její koncentrace ve výměšku mravenčí žlázy je příliš nízká a nijak parazity neovlivňuje³. Je možné, že blíže pravdě bude jiná teorie, která říká, že cílem mravenčení jsou sami mravenci, jež si ptáci záměrně otírají do peří jako do ubrousku, aby je zbavili kyseliny a mohli je lépe strávit⁴. Ptáci si ale do peří vtírají i různé další látky od housenek přes listy rostlin po nedopalky cigaret. Důkaz, že to dělají skutečně kvůli omezení parazitace, však dosud chybí.

Mnohé otázky ohledně účelu komfortního chování tak stále čekají na své odpovědi, jedno je ale jisté – vypadat stále jako ze škatulky dá ptákům hodně zabrat.

Alena Klvaňová

Literatura

- 1 Bush S. E. a Clayton D. H. 2018: Philosophical Transactions R. Soc. B 373: 20170196
- 2 Moreno-Rueda G. 2017: Biological Reviews 92: 2131–2143.
- 3 Revis H. C. a Waller D. A. 2004: The Auk 121 (4): 1262–1268.
- 4 Eisner T. a Aneshansley D. 2008: Chemoecology 18(4): 197–203.

Personalita není jen výsadou lidí

Většina lidí si myslí, že svou osobnost (personalitu) zná důkladně. Vždyť je to mé „já“ – to, jaký jsem! Každého člověka lze zařadit k některému ze čtyř nejznámějších osobnostních typů – je buď sangvinik, cholerik, melancholik, nebo flegmatik. A většina z nás je dokonce přesvědčena, že osobnost je výsadou lidstva. Ale etologové, vědci zabývající se chováním zvířat, člověku tak výjimečné místo pod sluncem nepřiznávají. Ano, můžeme dělat složité psychologické analýzy pomocí dotazníků, ale velice podobný výzkum se dá provozovat dokonce i u hmyzu. Vypadá to, že každé zvíře má svou osobnost, a objevují se první náznaky toho, že určité projevy osobnosti vykazují také rostliny¹.

Foto: Michal Lutonský (tohl14.wixsite.com/vs1)

Co je osobnost?

Osobnost zvířat je obdobou osobnosti lidské. Je to vlastně blíže neurčená „černá skříňka“, která ovlivňuje jak fyziologické reakce (např. bušení srdce při stresu, zrychlení dechu), tak následné chování (orientaci v novém prostředí, míru zvědavosti). Reakce každého jedince se sice mohou měnit v závislosti na okolnostech, ale pokud daného člověka (nebo zvíře) známe, víme, co od něj očekávat. Je to právě osobnost, která zajišťuje, že reakce jednotlivců jsou předvídatelné na základě dřívějších zkušeností v obdobných situacích a že jsou opakovatelné.

Osobnost se nejvíce projevuje při mírném stresu nebo napětí. Ve vypjatých situacích typu bombového útoku je reakcí naprosté většiny lidí útek. Pokud situace naopak nevyvolává vůbec žádný stres, zkoumaní jedinci se neprojevují, protože k projevům nemají důvod. Ještě naposledy uvedu pro přiblížení ukázkou ze světa lidí. Jako příklad mírného stresu si představme dopravní zácpu. Člověk, který před chvilkou zuřivě předjel pět aut a uvázne v zácpě, teď buší do volantu a neslušně kleje (cholerik). Jiný si naopak v pohodě jel, teď si povzdychne, že se stejně nic nedá dělat, a čeká (flegmatik). Pokud se tato situace opakuje týden co týden, může cholerikovi dojít žluč a trochu se zklidnit. Flegmatikovi zase naopak dojde trpělivost a zakleje. Ale není pravděpodobné, že by si reakce zcela vyměnili.

Výzkum zvířecí osobnosti

Nikoho jistě nepřekvapí, že opice, papoušci nebo psi jsou velice silné „osobnosti“, ale výzkum osobnosti probíhá také např. u ryb, cvrčků, myši

nebo chobotnic. Většina výzkumu je však prováděna na ptácích. Například samečci lejska bělokrkého, kteří vykazují větší odvalu, agresivitu a ochotu riskovat, se dají daleko dříve a snadněji odchytit². U sociálních druhů má zásadní vliv na chování přítomnost dalších jedinců. Rychlost přístupu havranů k novým objektům, ale i jejich pozice v hejnu je ovlivněna nejen jejich vlastní osobností, ale také osobností a pohlavím nejbližších havranů³. Stejně tak skladba populace amerických salašníků západních určuje úspěšnost jejich členů. Samečci s agresivní osobností si jsou schopni vybojovat teritorium s větší hustotou hnízdních příležitostí, zatímco neagresivním zbyde horší území⁴. Protože kvalita teritoria ovlivňuje také kvalitu mláďat, mohou projevy osobnosti ovlivnit i hnízdní úspěšnost.

Osobnost sýkor koňader

Ideální modelový druh pro výzkum ptáčích osobností jsou sýkory koňadry. Důvodem je jejich velká aktivita, způsob lovu, příhodná velikost a snadný chov v zajetí. Navíc se dají lehce chytat a kroužkovat a jsou celkem nápadné. Tyto vlastnosti umožňují detailní výzkum osobnosti s pomocí testů šitých na míru.

Základ výzkumu osobnosti koňader byl položen již v 90. letech 20. století vědci v Nizozemském ekologickém institutu (NIOO-KNAW). Nejrozšířenější experiment zkoumající osobnost se jmenuje „novel environment“ – nové prostředí⁵. Využívá toho, že hmyzožravé sýkory aktivně hledají potravu na větvích. Sýkora je vypuštěna ze zatemněné klece do neznámé místnosti s pěti atrapami stromů a po dobu deseti minut se zaznamenává její chování.

Stejně jako u lidí můžeme i mezi koňadrami vypořádat rozdíly – některé sedí celou dobu na jedné větvi (pomalí jedinci), jiné aktivně přeletují ze stromu na strom (rychlí jedinci). Většina ale volí zlatou střední cestu a prozkoumává místnost občasnými přelety a poskoky. Pokud takto otestujeme tisíce sýkor, zjistíme, že zastoupení jednotlivých typů chování má normální rozložení (viz graf).

Tímto pokusem však získáme informace pouze o jednom druhu chování. Abychom poznali osobnost zvířete, tedy celý soubor různých chování, potřebujeme další experimenty (tab. 1). Můžeme například testovat chování ptáků vůči novému předmětu v jejich domovském prostředí. Tento pokus zjišťuje, do jaké míry zvědavost daného jedince překoná jeho bázlivost. S bázlivostí a ochotou riskovat souvisí další experiment, ve kterém ptáka

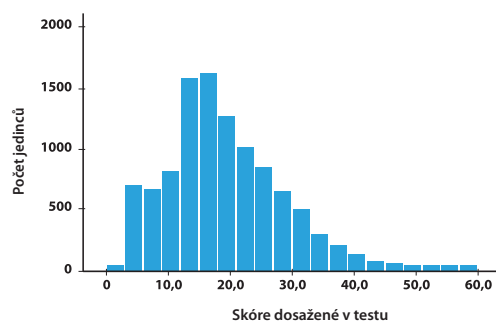
Testovací místnost pro výzkum chování v novém prostředí

Foto: Kees van Oers

vyplašíme. Simulujeme tak ptačí dilema, zda riskovat predací při hledání potravy.

Výrazným rysem povahy je agresivita. Při jejím zkoumání vědci přidali pokusnému samečkovi do jeho klece dalšího jedince s agresivní povahou a pozorovali projevy domácího pána. Zajímavé je také sledovat, jak se ptáci vyrovnávají s prohrou. Ukázalo se, že rychlí jedinci se po prohraném souboji vzpamatovávají daleko pomaleji než ti pomalí. To zřejmě vede k tomu, že v hejnkách s ustálenou hierarchií jsou výše postavení právě pomalí jedinci.

Personalita ovlivňuje také schopnost učení se novým věcem. Pokud přemístíme misku s potravou v rámci klece, rychlí jedinci dále rutinně létají na staré místo, zatímco pomalí se rychle přizpůsobí. Pokud ale dáme rychlým jedincům „učitele“, následují ho za potravou, zatímco pomalí jedinci dále hledají individuálně. Tato variabilita v učení může být pro členy hejtna velkou výhodou. V přírodě se totiž někdy hodí rutina a jindy vynálezy.

Rozložení výsledků testu v novém prostředí u sýkor koňader je normální. Nejvíce je jedinců se středně vysokým skóre, zatímco extrémní jsou relativně vzácné. Testováno bylo celkem 10 597 koňader.

Abychom personalitu určili správně, je potřeba zjistit, jestli se jedinec chová stále stejně. Musíme proto experimenty opakovat a porovnat výsledky. Čím více personalitních charakteristik opakovaně otestujeme, tím lépe. V NIOO-KNAW takto porovnávali výsledky různých experimentů se skóre dosaženým z testu v novém prostředí a provedli jejich opakování. Proto dnes personalitu nováčků testují pouze pomocí nového prostředí.

Test, který je smysluplný u jednoho druhu, však nemusí odpovídat biologii jiného druhu. Např. křepelka nikdy nebude poskakovat po větvích, a proto pro ni jako nové prostředí raději zvolíme místnost se šachovnicí na podlaze.

Personalita koňader je známá, a co dál?

Testy v novém prostředí a s novým objektem jsou již standardně využívány ve většině studií personalitu koňader, což umožňuje řešení složitějších otázek. V současnosti je ve vědě populární propojování oborů. U personalitu se vyloženě nabízí výzkum dědičnosti. Co potřebujete na genetický výzkum? Především jedince se známou genetickou výbavou. V NIOO-KNAW již desetiletí chovají koňadry ve voliérách. Po otestování na personalitu se tyto sýkory šlechtily na extrémní typ personalitu – to zjednodušeně znamená na extrémně pomalé a extrémně rychlé jedince v testu chování v novém prostředí. Vědci zjistili, že již čtvrtá generace těchto

Tabulka 1. Osobnostní rysy nejčastěji zkoumané u zvířecí personalitu. Výsledky testů zkoumaných jedinců ve všech testech odpovídaly výsledku testu v novém prostředí.

Osobnostní rys	Extrémní osobnostní typ	Opačný extrémní osobnostní typ
Chování v novém prostředí	rychlý	pomalý
Přístup k neznámému objektu v domovském prostředí	rychlý	pomalý
Vynalézavost	rutinér	vynalézavec
Agresivita v boji	agresivní	plachý
Vyrovnaní se s porážkou	dlouho a těžce	krátce a lehce

selektivních linií má extrémní výsledky v testech, a personalita je tedy dědičná⁶. V současnosti se díky sekvenaci genomu objevují velké možnosti, jak zodpovědět otázky dědičnosti personalitu, a zkoumá se poměr vlivu genetické výbavy a vlivu prostředí na personalitu jedince. Již například známe gen důležitý pro personalitu koňader. Díky selektivním liniím lze také jednodušeji zkoumat rozdílné vyplavování hormonů ve stresových situacích, množství hormonů ve vejcích nebo rozdíly v imunitních reakcích.

Díky vyšlechtěným liniím se nabízí další mezioborová spolupráce. Například tým Alice Exnerové z Univerzity Karlovy zkoumal, jaká je reakce extrémních personalit na aposematickou kořist, plošticí ruměnici pospolnou. Aposematictí jedinci jsou takoví, kteří svým nápadným zbarvením a chováním upozorňují predátory na svou jedovatost. Že se ruměnice nekonzumují, se malé koňadry musí nejprve naučit. Přesto pomalé koňadry projevovaly ve větší míře vrozenou opatrnost a naučily se ruměnicím vyhýbat daleko dříve než rychlé sýkory⁷. Tato opatrnost může zvýhodnit pomalé jedince před rychlými při setkání s nebezpečnou kořistí, ale také ovlivnit přežívání aposematické kořisti v dané oblasti.

Výzkum u koňader „v obýváku“

To, že personalita ovlivňuje reakce, znamená, že ovlivňuje i životní strategie a úspěšnost v přežívání či rozmnožování. I na personalitu působí selekce upřednostňující určitý typ. Jak to, že nepřevládá průbojný a rychlý jedinci, nebo naopak ti rozvášní a pomalí? Jinak řečeno, jakým mechanismem je udržována variabilita personalitních typů ve volné přírodě?

Pro terénní výzkum personalitu využívá NIOO-KNAW pokusný les, kde jsou vyvěšeny budky a probíhá zde celoroční odchyt sýkor na krmítku, takže místní populace ptáků je do jednoho okroužkována. Všichni nově odchycení jedinci jsou otestováni na personalitu a jejich údaje jsou zaneseny do databáze. Díky tomuto systému se zjistilo, že personalita ovlivňuje také přežívání koňader ve volné přírodě⁸. Pomalí

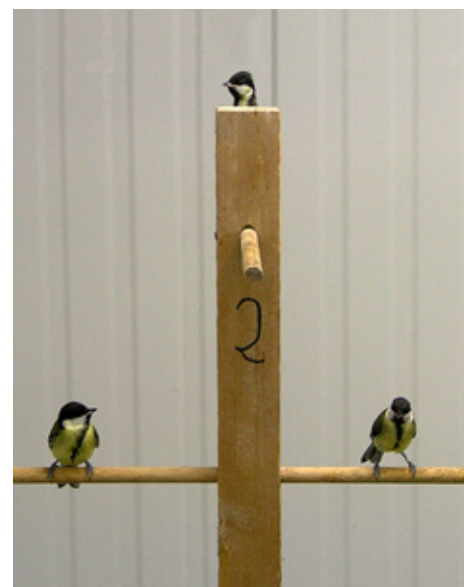

Foto: Kees van Oers

Aby se ručně odchovaná mláďata vyvíjela co nejpřirozeněji, zůstávají v hejnkách ve voliérě. Jde o nápodobu hejnek vzletných mláďat, která volně létají po krajině a společně si hledají potravu.

samci přežívali lépe v zimách s nedostatkem potravy než v zimách bohatých na potravu, ale pomalým samicím se vedlo opačně. Rychlí samci zase přežívali lépe v bohatých zimách, ale rychlé samice ne. Možná i u koňader platí, že protiklady se přitahují. Pravdou je, že díky odlišným životním strategiím a dominanci samců mohou ve světě rychlých samců lépe přežít pomalé samice a naopak. Tento závěr potvrdil i výzkum otcovství mláďat, který ukázal, že páry se stejnou personalitou si byly méně věrné a objevovalo se u nich více mimopárových mláďat.

Otázka vlivu selekce na variabilitu personalitu je populární téma. Zatím je jisté jen to, že nejsilnějším činitelem je prostředí, ve kterém jedinci žijí. Významnou roli pro přežití malých pěvců hraje počasí v zimě, množství potravy v době hnízdění, hustota populace v daném roce a další podmínky měnící se každý rok, které pravděpodobně selektují různé typy personalit.

Foto: Eva Šilarová

Budky v lese Nizozemského ekologického institutu, v nichž hnízdí studovaná populace sýkor

lečnost téměř výhradně stejně starých jedinců, ale později vysazená mláďata se ocitnou v různověké populaci, která bude klást na jejich přežití úplně jiné nároky. V tomto prostředí může mít výhodu jiný typ personality než v počátcích reintrodukce.

Personalita může ovlivňovat ochranu přírody také nepřímo. Je totiž vhodným tématem pro popularizaci a lze ji využít ve výukových programech. I malé dítě lehce porozumí tomu, že ptáček má strach nebo je zvědavý. Pokud pozná, že i ptáci mají emoce a odlišné osobnosti stejně jako my lidé, budou mu zvířata, a tím také celá příroda, daleko bližší. Výsledky výzkumu personality oblíbených zvířat jako třeba papoušků se dají čtivě a srozumitelně popsat i v populárních časopisech pro širokou veřejnost. Tím se i lidé, kteří se nikdy nezamýšleli nad rozmanitostí přírody, dozvědí, že zvířata nejsou stroje, a je šance, že změní svůj pohled na přírodu a pochopí, že jsme její nedílnou součástí.

Poznanky o ptačí personalitě můžete využít také vy, kteří pořádáte akce pro veřejnost nebo pracujete s dětmi. Pokud personalita pomůže lidem porozumět přírodě, splnil článek svůj účel.

Co je personalita?

Několik fyziologických reakcí a typů chování, které spolu souvisejí (korelují), jsou konzistentní napříč časem a situacemi. Spíše než vlastní mechanismus personality známe reakce ovlivněné personalitou. Personalitu si můžeme představit jako „černou skříňku“, která podle pravidel personalitního typu velí, jak zareagovat: jedinec disponuje určitou genetickou výbavou a současně na něj působí prostředí, které vnímá pomocí smyslů. Vjemy zpracovává mozek a nařídí vyloučit hormony, které spustí fyziologické reakce, jež pak ovlivňují chování.

Personalitu chápeme jako charakteristiku jedince. Pokud ji chceme zkoumat, musíme upravit experimenty pro cílový druh, vystavit jej mírnému stresu a náš výzkum musí zjistit několik korelujících reakcí, jejichž projev je obdobný napříč různými situacemi a liší se mezi jedinci. Tyto individuální reakce musí být opakovatelné v rámci jedné situace.

Personalitu neovlivňuje pohlaví ani věk.

Foto: Zdeněk Tunka (birphoto.cz)

Využití poznatků o zvířecí personalitě v praxi

Vzhledem k tomu, že personalita ovlivňuje fyziologické reakce organismu, může způsobovat rozdílné odpovědi jednotlivých osobnostních typů pokusných jedinců na zkoumanou látku při lékařském výzkumu. Je to stejné jako

Foto: Eva Šilarová

Čtrnáctidenní mláďata sýkor koňader čekají v pytlíku na testování

s jednovaječnými dvojčaty. I když mají tito sourozenci stejnou genetickou výbavu, nejsou naprosto stejní.

Jedním z oborů, kde se znalosti o personalitě využívají od nepaměti, je šlechtění. Například morčata nebo králíci jsou šlechtěni nejen na tučnost, ale také na mírnost a ochočitelnost. Oproti tomu jsou bojoví kohouti šlechtěni nejen na silné pařáty a zobáky, ale také na agresivitu. Na všechny tyto vlastnosti působí množství vyplaveného testosteronu ovlivněné personalitou. Šlechtitelé se sice zaměřují na jednotlivé vlastnosti, ale protože tyto vlastnosti jsou součástí „balíčku“ zvaného personalita, personalitu vlastně využívají.

Znalost personality zvířat lze aplikovat také v ochranářské praxi. Například při znovuvysazování uměle odchovaných mláďat ohrožených druhů se nesmíme zaměřovat pouze na ty jedince, kteří se zdají nejprůbojnější a nejzdatnější. Mohlo by se stát, že tito průbojní jedinci neznající své přirozené prostředí budou rychle uloveni predátorem, zatímco plaší, a tedy opatrnější, přežijí. Pokud jde o opakované reintrodukce, může hrát významnou roli sociální prostředí. Prvně vysazená mláďata zažijí spo-

Literatura:

- 1 Simon W. a kol. 2016: Ecology and Evolution 6(17): 6301–6309.
- 2 Garamszegi L. Z. a kol. 2009: Animal Behaviour 77(4): 803–812.
- 3 Stöwe M. a kol. 2006: Behav. Processes 73(1): 68–75
- 4 Duckworth R. 2006: Proc. R. Soc. Lond. B 273: 1789–1795
- 5 Van Oers K. & Naguib M. 2013: Avian personality, Animal Personalities: Behavior, Physiology, and Evolution. University of Chicago Press
- 6 Drent a kol. 2003: Proc. R. Soc. Lond. B 270: 45–51.
- 7 Exnerová a kol. 2009: Proc. R. Soc. Lond. B 277: 723–728.
- 8 Dingemanse a kol. 2004: Proc. R. Soc. Lond. B 271: 847–852.
- 9 McCougall a kol. 2006: Animal Conservation 9: 39–48.

Eva Šilarová | pracuje jako koordinátorka Celoevropského monitoringu ptáků v ČSO. Vystudovala zoologii na Univerzitě Karlově, kde se věnovala chování zvířat. Personalitou sýkor koňader se zabývala v Nizozemském ekologickém institutu (NIOO-KNAW), kde zkoumala mechanismy zachování variability personality ve volné přírodě.

Orel, sup a včelojed letí o život

V Evropě je každoročně na tahu zabito 25 milionů ptáků, a to od malých pěvců až po majestátní dravce, kteří nemají v přírodě predátora. Jejich největším nepřítelem je člověk, který na ně líčí pasti, střelí je či tráví. Pro zisk i „zábavu“.

V mezinárodní kampani Let o život (Flight for Survival) se představuje „sedm statečných“ druhů ptáků reprezentujících sedm smrtelných nebezpečí při migraci. Partnerské organizace BirdLife International v oblasti Středomoří pronásledují pytláky, vzdělávají místní obyvatele a zapojují je do ptačích záchranných programů.

Kampaň nese své první ovoce. V červenci byli na Kypru odsouzeni čtyři pytláci – všichni dostali pokutu 600 eur, tři z nich podmíněný trest odnětí svobody na 18 měsíců a zákaz vstupu do oblasti na 7 let. Pro naše kolegy ve Středomoří je to velký průlom. Podpořit je můžete i vy.

Pomozte i vy!

ČSO vyhlásila darovací výzvu na podporu kampaně Let o život – na zabezpečeném dárcovském portálu darujme.cz/projekt/1201844 může každý finančně přispět na aktivity chránící stěhovavé ptáky. Společně se nám podařilo vybrat už 150 tisíc korun, z nichž 70 % půjde partnerům BirdLife International ve Středomoří, 30 % zůstane ČSO na ochranu stěhovavých ptáků v Česku. Teď se připravujeme na podzimní část kampaně, která začíná ve druhé polovině srpna, kdy se čáp bílý a hrdlička divoká vydají na zimoviště do Afriky. Sledujte příběhy sedmi statečných na našich sociálních sítích [fb.com/birdlife.cz](https://www.facebook.com/birdlife.cz) a [instagram.com/birdlife_cz](https://www.instagram.com/birdlife_cz) a pod hashtagem #FlightforSurvival.

Pokud chcete zjistit více o kampani Let o život, navštivte webovou stránku www.flightforsurvival.org.

Orel královský

Tento majestátní dravec patří mezi největší klenoty, které lze v naší přírodě spatřit. V Česku má západní hranici areálu a žije tu až deset párů. Zatímco orli královští ze střední Evropy většinou přezimují nedaleko svého hnízdiště, jejich východoevropští sousedé odlétají na zimu do Afriky nebo na Střední východ. Za několik týdnů přitom dokáží překonat vzdálenost až 8000 kilometrů. Na cestě na ně ale čeká nebezpečí v podobě elektrických drátů.

Další hrozbou pro tohoto dravce s dvoumetrovým rozpětím křídel jsou otrávené návnady, a to nejen při migraci, ale celoročně. Traviči často používají jed karbofuran, který napadá nervovou soustavu a způsobuje bolestivé křeče, jež ptáka ochromí, až nakonec zahyne.

I majestátní orel královský se bohužel stává obětí otrav karbofuranem

I v Česku jsme se setkali s trávením orla královského, který je u nás kriticky ohroženým druhem. Používání, a dokonce i držení karbofuranu je v celé Evropské unii zakázáno od roku 2008. Přesto se stále objevují nové případy, při kterých traviči tento jed používají. S vyhledáváním otrávených návnad a jejich obětí významně pomáhají terénní psi jednotky v projektu PannonEagle LIFE, do kterého jsou zapojeni partneři BirdLife z pěti států Evropy včetně Česka.

Sup mrchožravý

Díky holé žluté kůži na hlavě je tento malý druh supa nezaměnitelný. Hnízdí například na Balkáně, kde však drasticky ubývá. Za posledních 30 let se jeho místní populace zmenšila o 80 %. Může za to hned několik hrozeb, kterým sup musí čelit. Jsou to dráty elektrického vedení, otrávené návnady a především cílený lov.

Pytláci berou mláďata a vejce z hnízd a loví dospělé ptáky, které prodávají vycpané na čer-

Oslabenou populaci supa mrchožravého na Balkáně letos posílili i odchovanci pražské zoo

ném trhu. Odporná činnost lovců může za to, že populace na Balkáně se každým rokem snižuje, aktuálně na 45 párů; ještě v roce 2012 tam přitom žilo 71 párů. Největší populace žije v Bulharsku, kde letos hnízdilo 22 párů. Místní ornitologové a dobrovolníci supy hlídají, aby

je nikdo nerušil a nemohl jim ublížit. Zároveň kontrolují, aby mláďata nevypadla z hnízda.

Bulharskou populaci supů mrchožravých dlouhodobě podporuje také Česká republika. Začátkem června se v místní záchranné stanici Green Balkans ve Staré Zagore vyklubala dvě mláďata supího páru, který do Bulharska letos darovala pražská zoo. Budou vypuštěna do volné přírody v pohorí Východní Rodopy.

Včelojed lesní

Pokud budete mít štěstí, s včelojedem lesním se můžete setkat i v české přírodě. Navzdory svému jménu se specializuje především na požíráání vosích larev. Včelojedi většinou žijí samotářsky s jedinou výjimkou – když táhnou na zimoviště v subsaharské Africe, vytvoří obrovská hejna.

Pro přelet moře si vybírají co nejužší místa, jako je například Messinská úžina mezi Itálií a Sicílií. Každoročně tudy táhnou desítky tisíc včelojedů, ale ještě před 35 lety bylo toto místo jejich noční můrou. Pytláci jich tu každoročně zastřelili 5000.

Příklad včelojeda lesního z Itálie ukazuje, že pytláctví lze díky úsilí dobrovolníků výrazně omezit

V 80. letech 20. století italsí ornitologové z organizace LIPU založili protipytlácké tábory, v nichž dobrovolníci sledovali tah včelojedů a podezřelou činnost hlásili policii. Potyčky a výhrůžky byly zpočátku na denním pořádku. Díky vytrvalosti ochránců se ale podařilo lov potlačit a počty zastřelených včelojedů klesly z původních 5000 na dnešních asi 100 kusů.

Hlídky stále fungují a ornitologové odhadují, že za 35 let bylo před zastřelením zachráněno 85 000 včelojedů. Italsí ornitologové ale zdůrazňují, že je důležité v úsilí nepolevovat, a proto do protipytláckých táborů zapojují další dobrovolníky a organizace.

Věra Sychrová | je původní profesí novinářka. V ČSO, kde má na starost komunikaci s médii a veřejností, spojuje své dvě největší záliby – ochranu ptáků a žurnalistiku.

Při sklizni oliv ve Středomoří hynou ptáci

Foto: SEO BirdLife

Tradiční extenzivní pěstování oliv se zeleným podrostem

Zaznamenali jste v médiích zprávu o nočním sklizení oliv ve Středomoří, při kterém kombajny zabíjejí ptáky nocující na stromech? U našich středomořských kolegů jsme zjišťovali víc.

Ornitologové ze španělské organizace SEO a portugalské SPEA se tématem zabývají od roku 2018. „Dlouhé měsíce se snažíme společně s portugalskými kolegy apelovat na naše vlády, aby noční sklizeň zakázaly. To se ale nestalo,“ říká španělský ornitolog Carlos Ruiz. Ptali jsme se také našich kolegů v Itálii a Francii, kde se olivy pěstují ve velkém. Podle organizací LIPU a LPO tam noční sklizeň není příliš rozšířená. Situaci ale monitorují a jsou připraveni jednat.

Média uváděla počet 2,6 milionu ptáků zabitých každý rok při sklizni ve Španělsku. „Ihned po zveřejnění jsme žádali úřady o detailní informace k tématu. Zjistili jsme, že 2,6 milionu je neoficiální a ničím nepodložený odhad vlády Andalusie. Ve zprávě, kterou vydali, chybí informace o metodologii, velikosti vzorku i datech, ze kterých vychází. Kolik ptáků skutečně hyne, není vůbec jasné. Je ale zřejmé, že se to děje, protože o těchto případech víme, a chceme to zastavit,“ zdůraz-

ňuje Ruiz. Do začátku sklizně oliv v sezoně 2019/2020 zbývá pár týdnů. Po několikaměsíčním tlaku ochránců začaly úřady nedávno konečně komunikovat a souhlasily se schůzkami, na kterých se má problém vyřešit.

Jde to i šetrně

Ornitologové upozorňují, že ne vždy musí být sklizeň oliv pro ptáky smrtelná. Olivovníky se na Pyrenejském poloostrově pěstují dvěma odlišnými způsoby – šetrně a intenzivně. Monokulturní intenzivní pěstování je problém obecně. „Olivovníky jsou tu vysázené v řadě za sebou pro usnadnění strojové sklizně. Půda následně eroduje, je vysušená, neúrodná. Noční sklizeň, při které sklízecí kombajn ptáky nasaje a zahubí, se používá v tzv. superintenzivních olivových hájích. Ty jsou na necelých 4 % plochy olivových porostů na Pyrenejském poloostrově. Problém proto nelze vztahovat plošně na celé Španělsko a Portugalsko. Někde jsou olivové háje krásnou oázou přátelskou k životu,“ vysvětluje Ruiz.

Španělští ornitologové koordinují projekt Olivares Vivos, ve kterém podporují druhovou pestrost v šetrně pěstovaných olivových hájích v Andalusii. Umísťují do nich budky pro ptáky i hmyz, vysazují rostliny, vytvářejí vodní plochy. „Od roku 2020 připravujeme produkci extra panenského olivového oleje pod vlastní značkou Olivares Vivos. Ve znaku bude sova pálená tradičně vázaná ke středomořským národům,“ říká Ruiz.

To, jaká bude pro ptáky sezona 2019/2020, je zatím nejasné. Rozhodne se v následujících týdnech a naši kolegové věří, že se jednání podaří úspěšně dokončit ještě před přiletem zimujících ptáků. Jedno je však podle ornitologů zřejmé. Skloubit intenzivní zemědělství s ochranou přírody je nemožné. Rozhodně je ale možné zajistit, aby se z intenzivního zemědělství stalo šetrné.

Více si přečtete na birdlife.cz/olivy-ve-stredomori.

✉ Věra Sychrová

INZERCE

Foto: Olivares Vivos

Pěvec ryšavý vyhledává ve Středomoří lidmi pozměněné biotopy, jako jsou vinice, mandlaňové nebo olivové háje, a patří tak ke druhům zasaženým nešetrnou noční sklizní

CLIMAX
stínění pro Váš domov

ŽALUZIE | ROLETY
MARKÝZY | PERGOLY

pomáháme chránit před nárazy ptáků

Hybešova 6 | Brno
www.hakl.cz

Na stopě travičů ptáků

Od roku 2017 působím se svými čtyřnohými parťáky Samem a Victorem na území České republiky jako terénní jednotka ČSO specializovaná na vyhledávání uhynulých zvířat a otrávených návnad. Naším úkolem je najít co nejvíce důkazů o nelegálním trávení a ty předávat Policii ČR. Případů za poslední roky bohužel neubývá a počet záznamů v databázi ČSO roste.

Částečně si nárůst případů vysvětlujeme tím, že díky projektu PannonEagle LIFE máme větší kapacitu se problematice trávení věnovat. S novým služebním terénním autem upraveným pro převoz psů se také podstatně zvýšila naše efektivita při práci v terénu. Druhým důvodem je však bohužel skutečnost, že trávení je stále velmi rozšířené.

Naše práce má ohlas i v zahraničí. Letos v únoru jsme byli rakouskými kolegy požádáni o pomoc při pátrání v rámci tamního případu a svými nálezy jsme natolik pomohli zlepšit pohled rakouské policie na používání pátracích psů v terénu, že se nyní v Rakousku připravuje jejich vlastní psi jednotka.

V loňském roce jsme se spolu se Zdeňkem Vermouzkem a kolegy z Maďarska zúčastnili školení kriminalistů z celé republiky, při němž jsme jim detailně představili problematiku a zároveň jsme předvedli, jak vypadá spolupráce v terénu. Od té doby jsme zaznamenali mnohem větší ochotu policie na místo přijet a situaci řešit. V některých případech se už vyšetřovatelé dostali i ke konkrétním osobám. Proběhlo několik úspěšných domovních prohlídek a letos v dubnu i soudní řízení, na prvního odsouzeného traviče však zatím stále čekáme. Dokázat pachatele trávení je totiž velký problém. Policie proto připravuje nové postupy a zkouší další metody, které by se v procesu dokazování daly použít.

A čím můžete pomoci vy? Hledáme svědectví lidí, kteří by nám pomohli získat poznatky, na jejichž základě může začít vyšetřování. **Prosíme proto všechny: víte-li o někom, kdo tráví, nebo naleznete-li v terénu něco podezřelého, nahláste to! Pomozte zamezit zbytečnému utrpení zvířat!**

✉ Klára Hlubocká

Foto: Klára Hlubocká

Sam a Vicky s nalezeným mrtvým orlem mořským; okres Třebíč, březen 2019, otrava karbofuranem prokázána

Počty případů a otrávených dravců

výjezdy
do terénu

23

46

40

případy předané
Policii ČR

9

23

23

káně
lesní

16

21

10

orel
mořský

6

6

12

luňák
červený

2

5

4

2017 | 2018 | 1. polovina 2019

Kontakty ČSO pro ohlášení nálezu:

Klára Hlubocká:
606 412 422,

případně
Zdeňk Vermouzek: 773 380 285

POZOR! Karbofuran je velmi nebezpečný jed!

- Na nic nesahejte, zabraňte přístupu dalším osobám i zvířatům.
- Volejte nejlépe okamžitě, i když chcete nález jen konzultovat.
- Volejte i v případě, že jste nález ohlásili někomu jinému (Policii ČR, ČIŽP, správě CHKO, ...).

Podezřelé je, když naleznete:

- ✖ v okruhu 300 m více než jedno mrtvé zvíře z těchto skupin: dravci, krkavcovití, šelmy;
- ✖ podezřelou návnadu – maso, vnitřnosti, vejce nebo různé kombinace – zejména s viditelným fialovým zbarvením (ale ne všechny otrávené návnady jsou fialové);
- ✖ mrtvé zvíře poblíž návnady;
- ✖ mrtvý hmyz na uhynulém zvířeti či návnadě;
- ✖ mrtvé zvíře v pozici typické pro otravu:
 - ptáci: křečovitě sevřené pařáty, poloroztažená křídla;
 - šelmy – liška, kuna, pes, kočka, vydra: leží na boku, natažené nohy v křeči, otevřená tlamy, někdy hlava zvrácená dozadu;
- ✖ mrtvá zvířata na otevřeném prostranství, která nejsou pod sloupem vysokého napětí ani poblíž trati či silnice.

Nový kurz určování ptáků

S přibývajícím zájmem o ornitologii, programy občanské vědy i novými monitorovacími programy, jako je Liniové sčítání druhů (LSD), které jsou založené na práci dobrovolníků, roste i potřeba nabídnout možnosti, jak vyžadované znalosti získat. Již několik let jsme v ČSO přemýšleli o otevření základního kurzu určování ptáků, kterým bychom zájemcům pomohli s prvními kroky v poznávání ptačího světa. A letos na jaře se podařilo tuto myšlenku uskutečnit. Dlouhodobým cílem kurzu je především vzbudit v účastnících zájem o další rozvoj v oblasti ornitologie, a zvýšit tak množství členů, kteří budou v budoucnu schopni v terénu samostatně určovat většinu druhů jak vizuálně, tak podle hlasu.

Kurz do Česka přinesl novou formu školení v poznávání ptáků, kterou jsme znali ze zahraničí a která je založena na celosezonní práci se stejnou skupinou účastníků. Taková forma přináší řadu výhod, a to hlavně možnost opakovat nabyté znalosti, individuální přístup k účastníkům a vytvoření kolektivu, který se vzájemně motivuje k dalšímu rozvoji.

Po úspěšném prvním ročníku, který předčil naše očekávání a který jsme si z pohledu lektorů nesmírně užili, plánujeme na jaře uskutečnit další ročník. Přihlašování bude otevřeno na konci roku. Pro podrobnosti ohledně termínů exkurzí, náplně i ceny za kurz sledujte Facebook nebo web ČSO. Zde také najdete podrobnější reportáž z kurzu a záznam České televize pro pořad Chcete mě.

Ondřej Belfín a Jakub Hlaváček

Pohled účastníka kurzu

Dostalo se mi možnosti napsat pár slov o ptačím kurzu. Shrnout však do několika odstavců zážitky pětadvaceti lidí za uplynulých čtyři měsíce není lehký úkol. To máte cvičení, nahrávky hlasů, poznáváčky, vycházky do terénu, exkurze, ... a až tohle všechno vstřebáte, můžete na získaných znalostech začít stavět. Teď ale vážně. Myslím, že mohu mluvit za všechny, když řeknu, že za čtyři měsíce jsme získali takové znalosti, kterých bychom sami v tak krátkém čase nemohli dosáhnout.

Během exkurzí v Praze, Josefově, v oblasti Třeboňska a na Šumavě jsme pozorovali a slyšeli celkem 154 ptačích druhů. Zatímco na začátku byl pro nás oříšek i hlas budníčka menšího, pěnkavy a červenky obecné, na konci jsme tyto ptáky se samozřejmostí přecházeli a věnovali se zapletitějším druhům. Velkou zásluhu na tom má organizátor celé akce Ondra Belfín, báječný lektor Jakub Hlaváček a samozřejmě také přítomnost Zdeňka Vermouzka v úvodu a závěru kurzu. Bez jejich vědomostí, entuziasmu a neutuchajícího zájmu předávat své znalosti dál by kurz nebyl takový, jaký byl. Nakonec bych ráda vyjádřila vřelý dík i našim rodinným příslušníkům, neboť bez jejich podpory a tolerance by bylo obtížné prohlubovat naše ornitologické znalosti.

Foto: archiv ČSO

Účastníci kurzu během exkurze na Šumavu, kde jsme v oblasti Modravského potoka měli příležitost pozorovat i vzácného datlika tříprstého; zcela vpravo lektori kurzu: dřepící Ondřej Belfín, nad ním Jakub Hlaváček a za ním Zdeněk Vermouzek

Samotný kurz mnohonásobně předčil naše očekávání. Sešla se parta pětadvaceti lidí z různých míst, odlišného povolání i věku (nejmladší z naší skupiny bylo necelých 13 let). Díky pestré paletě účastníků tak byly jednotlivé exkurze obohaceny o střípky ze světa entomologie, botaniky a zahradní architektury. Přes společné úložiště a komunikační program jsme sdíleli a cvičili své dovednosti. Pravidelná zásoba cvičení obnášela poznáváčky ptačích hlasů (jednotlivých i více druhů současně) a určování ptáků z nejrůznějších úhlů pohledu. Dalším efektivním nástrojem byly také sonogramy vytvořené Ondrou a v neposlední řadě i mnemotechnické pomůcky, kterými jsme si pomáhali v terénu.

Ráda bych také zmínila externí vycházky s lektory, kterých jsme mohli v průběhu kurzu využít. Kromě několika lokalit v hlavním městě se konaly například v Dolním Bousově, u Manušických rybníků a Žabakoru. Kromě obohacujících informací od ornitologů tak některé z nás potěšilo blízké setkání se slavíky, lejsky nebo jeřáby. Abych ale nemluvila jen v superlativech, samozřejmě bych našla i nějaké ty drobné nedokonalosti. Zatímco v Josefově nás potrápilo chladné počasí, na Třeboňsku zase svérázný pan majitel v místě ubytování. Zpětným pohledem jsou to však úsměvné maličkosti, které v celkovém dojmu nehrály velkou roli. Jakousi třešničkou na dortu byl závěrečný táborák na Šumavě s hudebním doprovodem Jindry a Radka a poslední pozorování v podobě budníčka zeleného uprostřed staveniště. Věřte nebo ne, ale během pozorování se objevil ještě další, naprosto nečekaný druh. Jednalo se o již potvrzeného orlíka krátkoprstého!

Říká se, že vše jednou končí. V tomto případě je to však naopak. Kromě vlastních vycházek již někteří z členů uspořádali společný výjezd (nejen) za břehulemi. V září se navíc dočkáme přídatku v podobě další exkurze. Strávili jsme spolu

Foto: Ondřej Belfín

V hnízdě konipasa horského jsme našli mládě kukačky obecné

Foto: Ondřej Belfín

Na nádrži Rozkoš jsme mohli pozorovat celkem pět druhů rybáků včetně rybáka dlouhoocasého

pouze čtyři měsíce, avšak dennodenní kontakt a sdílení společných pozorování daly základ pro vznik nových přátelství. Kromě milých zážitků a čerstvých znalostí jsme si navíc domů odvezli nádherný certifikát s ilustrací bramborníčka, který korunoval společné úsilí.

Za všechny účastníky Martina Jandová

Pískovny pro břehule

Foto: Monika Suržinová (fotonatur.eu)

Ve věku 15 dnů se mláďata začínají vydávat k okrajům nory, kde jsou krmena oběma rodiči

Život břehule říční (*Riparia riparia*) je dnes úzce spjat s lidskou činností. Nebylo tomu tak ale vždy. Obývaly spolu s ledňáčky, kulíky a písíky či rybáky divočími řeky, se kterými se v dnešní krajině střední Evropy téměř nesetkáme. K zániku těchto přirozených biotopů docházelo postupně od 19. století, kdy rozvoj vodohospodářství vedl k napřimování koryt a zpevňování břehů. Zmizely tak nejen pohyblivé štěrkové lavice a dočasné říční ostrůvky, ale i každoročně podemílané kolmé písčité, hlinité či štěrkové břehy.

Naštěstí břehule, přizpůsobené neustále se měnícímu prostředí, nejsou příliš vázané na hnízdiště a mají snahu hledat si jiné vhodné prostředí. Byť se nám to může zdát zvláštní, objevily novy, člověkem vytvořené biotopy – pískovny. Pískovna, ve které probíhá těžba, se neustále mění v průběhu času podobně jako řeka. Vznikají zde místa, která jsou v naší krajině již vzácností: holé plochy bez vegetace, obnažené svislé stěny, a dokonce i periodické tůňky. A pokud těžební společnost načasuje těžbu tak, aby břehule mohly každým rokem úspěšně vyhnídit, může vzniknout kolonie břehulí o stovkách párů.

Foto: Dušan Boucný (birdphoto.cz)

Nezákoně zakrytí nor s hnízdícími břehulemi v pískovně v Ondratcích na Prostějovsku

Život v těžebně

Naštěstí jsou mnohé těžbařské firmy za břehule vděčné a nijak je nevyrušují. Že mohou břehule v aktivní těžebně prosperovat a toto soužití je možné skloubit, jsme se přesvědčili na exkurzi v pískovně akciové společnosti Českomoravský štěrk v polovině června. Již od roku 2009 zde břehule úspěšně hnízdí a zaměstnanci toto hnízdění monitorují. Před přiletem ptáků zastaví těžbu na stěně, která je jejich hnízdištěm. Břehule ji tak mají připravenou čerstvě odtěženou. To je velmi důležité, neboť staré stěny jsou tvrdé a je těžké do nich vyhloubit nory.

Po přiletu, kdy už těžba probíhá na jiné stěně těžebního prostoru, břehule začínají hloubit nory, stejně jako na kterémkoli jiném hnízdišti. Nejdříve zobákem; jakmile vyhloubí základ, pomáhají si nohama. Noru může dokonce hloubit více ptáků najednou! Jednotlivé nory mívají průměr okolo 5 cm a dosahují délky až 1 m. Tato stavba trvá přibližně tři dny, břehule jsou tedy poměrně rychlé.

Letos svou rychlostí dokonce zaskočily i zaměstnance pískovny. Jednoho dne totiž při příchodu k severní stěně, kde měli právě těžít, našli její čelo

již provrtané norami, a těžba se tak musela přesunout opět o kousek dále. I když takové soužití přináší menší komplikace, určitě se vyplatí. V pískovně v Božicích je letos přes 1200 hnízdních nor a tamní kolonie patří mezi největší v Česku – vždyť v ní žije 4–8 % naší hnízdní populace. Na podzim, po odletu břehulí, bude těžba opět pokračovat až do dalšího jara. Tak bude v následujícím roce na břehule znovu čekat čerstvá stěna.

Jsou ale i výjimky, kdy se těžaři snaží břehulím v hnízdění zabránit. Počátkem června se v médiích objevila zpráva o případu zakrytí nor v pískovně Ondratice na Prostějovsku. Nejen že bylo ptákům bráněno v přiletu na hnízdiště, ale zakrytí stěny nebylo dokonalé – do mnoha nor se ptáci dostali a začali hnízdit. Byl plánován dokonce i odstřel stěny. Hrozilo nebezpečí, že nory budou zničeny i s mláďaty. Hrozičího nebezpečí si naštěstí všiml ornitolog a fotograf Dušan Boucný a ještě před plánovaným odstřelem se podařilo zajistit kontrolu České inspekce životního prostředí (ČIŽP). Kolonii se tak díky včasnému oznámení podařilo zachránit. Navíc bude s firmou zahájeno přestupkové řízení, u něhož je dle sdělení mluvčí ČIŽP horní hranice možné pokuty jeden milion korun. Zakrytím nor textilií bylo totiž zasaženo do přirozeného vývoje zvláště chráněného druhu.

Takový zásah v hnízdním období je krutý a protizákonný! Setkáte-li se s podobným případem, obraťte se přímo na ČIŽP (www.cizp.cz).

Foto: Kristýna Šebková

Výcházka za břehulemi. Těžební prostory akciové společnosti Českomoravský štěrk jsou významným hnízdištěm břehulí říčních. Společnost patří do mezinárodní skupiny HeidelbergCement, která podpořila projekt Pískovny pro břehule.

Výzva ke sledování kolonií břehulí

V rámci projektu Pískovny pro břehule jsme v červnu letošního roku vyzvali nejen naše členy k pátrání po koloniích břehulí. Tito přizpůsobiví ptáci mohou své hnízdní nároky překvapivě rychle měnit a my bychom se o tom chtěli dozvědět co nejvíc. Do sledování se ještě stále můžete zapojit – i když je srpen již obdobím opouštění hnízdišť, můžete naražit na pozdě hnízdící ptáky, případe mláďata z náhradních snůšek. Na přítomnost břehulí v okolí vás upozorní ptáci lovcí nad vodou. Pokud jste se již zapojili, nezapomeňte poslat své údaje!

Jaké údaje nás zajímají a kam je zadat?

Svá pozorování zadejte do **faunistické databáze na birds.cz** nejpozději do 8. září 2019. Z důvodu získání hodnotných dat je pro nové uživatele nezbytná jednoduchá registrace, abychom měli možnost jejich zpětného ověření či upřesnění.

Zajímá nás:

- ✎ počet létajících ptáků
- ✎ počet nor v kolonii
- ✎ materiál, ve kterém jsou nory vyhloubeny
- ✎ umístění kolonie (pískovna, mostní zdvo, břeh řeky, ...)
- ✎ blízkost vody
- ✎ stáří kolonie (pokud je známo)
- ✎ fotografie kolonie (máte-li možnost)

Více informací se dozvíte na birdlife.cz/vyzva-ke-sledovani-kolonii-brehuli. Čím více údajů se nám podaří získat, tím přesnější znalosti o výskytu a populačních trendech tohoto druhu získáme. Všem, kteří se již zapojili či zapojí, za zaslání informace moc děkujeme!

Gabriela Dobruská | se v České společnosti ornitologické věnuje vzdělávání a popularizační programů občanské vědy. Kromě již tradičního programu Čapí hnízda koordinuje v letošním roce i Pískovny pro břehule.

Poslední opravdová divočina

Amazonská „džungle“? Sibiřská tajga? Sahara? Kdepak: titul „Poslední opravdová divočina“ si zaslouží jiný kout světa. Sedmý kontinent.

Divočina, protože se tak lidé rozhodli

Letos slavíme 60 let Smlouvy o Antarktidě. Klišoidní formulace je na místě: jako milovníci přírody opravdu máme důvod slavit, poněvadž tato smlouva zatím účinně chrání poslední skutečně velký kus divočiny na Zemi. Např. i ten nejdlehlší kout Amazonie už lidé různě dávno v minulosti obývali: jak naznačují výzkumy z posledních desetiletí, i lesy, které dnes působí jako „panenské“, byly opakovaně káceny a využívány domorodci k maloplošnému zemědělství. Smlouva o Antarktidě zakazuje těžbu surovin i vojenské akce a povoluje pouze vědecký výzkum (ten je značně omezený, v jižním létě Antarktidu obývá kolem 5 tisíc vědců, v jižní zimě jen tisícovka).

Roční návštěvnost Antarktidy je pouhých přibližně 40 000 turistů. Z nich navíc asi čtvrtina ani nevystoupí na břeh a má povoleno jen pozorovat z baru na palubě. Dejme tohle číslo do souvislostí: Prahu každoročně navštíví desetinásobně víc turistů než Antarktidu za celou historii dohromady.

Jak je to možné? Návštěvnost pár desítek tisíc je horní limit, omezený přísnými kvótami. Navíc první turistické výpravy začaly až v 60. letech 20. století. První čtvrtstoletí šlo o zcela zanedbatelné počty lidí, podstatnější turistický zájem o ledový kontinent přišel až v 90. letech. Proč?

Nej kontinent

Protože Antarktida je extrém. Světadíl „ulitý“ klimaticky (nejchladnější, největrnější, nejsušší), geologicky (nejvyšší nadmořská výška, navýšená ještě ledovým příkrovem), biologicky (miniaturní biodiverzita) i logisticky (nejřidčeji osídlený, nejdražší, nejméně navštěvovaný).

A v rámci Antarktidy je nej Antarktický poloostrov. Nikde jinde kolem ledového kontinentu už není tolik ostrovů, tak bohatých na faunu, navíc tak snadno dostupných. Tedy relativně dostupných: ani cesta přímo nejkratší trasou přes Drakeův průliv není zárukou, že sedmý světadíl uvidíte. Jde o nejdívočejší vody na světě (děkuji, že si během mé návštěvy daly relaxační pauzu) a stává se, že draze zaplacená cesta se neuskuteční z bezpečnostních důvodů.

Antarktický poloostrov navíc přináší další benefit: odkud tam jedete? No přece z Argentiny! Moje první kroky po příletu do města Ushuaia, nejjižnějšího města na světě, které slouží jako výchozí bod pro cesty dál na jih, sice mířily na smetišťe (*Ptačí svět* 4/2018), ale jakmile světlo nestačilo na pozorování a focení, uchýlil jsem se do svatostánku zvaného *parrilla*. Po návštěvě argentinských grilů při několika předešlých výletech do „země masa“ jsem totiž téměř přestal požívat české pokusy o „maso“ a s moravským červeným „vínem“ jsem rozvázal intimní vztah úplně. Tolik krásy čeká přírodopysce v dalekých krajích... třeba cestou do Antarktidy ;-)

Rady k nezaplacení

- **Kdy?** Jižní léto, tedy naše zima, je jasná volba. Hnízdění ptáků je pochopitelně (kromě i jinak zcela nepochopitelných tučňáků císařských, hnízdících během *jižní* zimy) koncentrováno do „letních“ měsíců, přibližně od září do prosince (fotografie jsou z ledna, tučňáci kolonie byly ještě plné nesamostatných mláďat).
- **Odkud?** „No z Vinohrad přece, ne?“ Tak jsem to nemyslel: na rozdíl od téměř všech destinací na zeměkouli se do Antarktidy nedostanete na tradiční „dva lety s přestupem ve Frankfurtu“. Musíte se nejdřív dopravit

Foto: Tomáš Grim

Chaluha antarktická (*Catharacta maccormicki*) má s buřňákem sněžným vůbec nejjihnější areál ze všech ptačích druhů. V jižním létě je postrachem hnízdících tučňáků, v našem létě zimuje poblíž Grónska, Aljašky a v tropických vodách Indického oceánu. Walker Bay, Livingstonův ostrov, Jižní Shetlandy.

Foto: Tomáš Grim

Jak jinak vyfotit buřňáka sněžného (*Pagodroma nivea*) než ve sněhové vánici? Jen hrstka ptačích druhů z celkového počtu cca 11 000 je zbarvena čistě bíle. Buřňák sněžný je navíc jedním z pouhých tří druhů opeřenců, které hnízdí pouze v Antarktidě (a případně na přilehlých ostrovech). Kanál Neumayer, Palmerovo (Antarktické) souostroví, Antarktida.

na jižní cíp některého ze tří kontinentů. Austrálie a Nový Zéland – delší cesta, méně ostrovů, divoké moře celou trasu. Jižní Afrika – pouze letecké zájezdy. Jižní Amerika? Všechny palce nahoru! Nejenže je výrazně nejbliž: po cestě můžete navštívit Jižní Georgii, Jižní Sandwichovy ostrovy, Jižní Orkneje, Jižní Shetlandy a návdavkem třeba Falklandy. Jedny „Jižní“ lepší jak druhé!

- **„Co to pořád máte s těmi ostrovy?“** S ostrovy mám to, že je sice fajn popatřit zrakem zvlhlým antarktickým fukěrem (a vzpomínkou na to, kolik to celé stálo) na ledový kontinent, ale z hlediska pozorování divé přírody a focení jsou jmenované ostrovy o třídu *lepší* než celá slavná Antarktida. Na ledovém kontinentě hnízdí doslova hrstka ptačích druhů; slovy kolegy, který tam strávil 18 měsíců: „Antarktida není jen jedna velká kolonie plná ptáků a úchvatné výhledy, ale také obrovské plochy fádnic a mrtvých kamenitých plání a ledu.“ Naopak subantarktické ostrovy doslova bují živočišným – ostatně je obklo-

Foto: Tomáš Grim

Mapa Antarktidy: freevectormaps.com

pují životem vůbec nebohatší vody na planetě! Krom toho: scenérie. Antarktida je kontinent s nejvyšší průměrnou nadmořskou výškou a dá vám to znát hned u pobřeží. Krajina tedy fenomenální. Jenže ta na ostrovech je fenomenální úplně stejně: není divu, že v žebříčku nejúchvatnějších scenérií planety Země většinou nechybí Jižní Georgie. Pokud bych si musel vybrat „Antarktida, nebo ostrovy?“, bez zaváhání bych kontinent pustil k vodě a volil ostrovy. A mezi nimi jednoznačně Jižní Georgii.

- **Kam?** Možností mnoho. I letmý pohled na mapu dává zřetelně najevo, že Antarktický poloostrov (a přilehlé **OSTROVY!!!**) je jasná volba. Vybíhá z celého kontinentu nejdále na sever, zatímco Jižní Amerika – jak jest to prozřetelně zařízeno! – sahá nejdále ze všech přilehlých světadílů na jih. Krátká vzdálenost = méně spěchu = více šancí si vše vychutnat a nafotit.
- **Plánovat?** Bez toho to na dálném jihu nejde. Snad ještě víc než v silně antifreestylové Jihoafrické republice (o které jsem psal loni: *Ptačí svět* 3/2018). Vypravit se do Antarktidy a okolí po vlastní ose může nanejvýš majitel soukromé jachty (nečekám, že by tato společenská třída byla mezi čtenáři PS hojně zastoupena). Stopování bych také nedoporučoval – ale viz „loďstop“ v podání Martina Mykisky¹ (inu, divoký jih, devadesátá léta, dnes už by si něco takového nelajsnuli ani Rusové). No... nejde mi to úplně přes pysky, ale dobrá volba je... organizovaný zájezd.
- **S cestovní kanceláří?** Nejdřív jsem se při představě „turistické“ varianty ospával, ale při zpětném pohledu to byla výhra. Po všech stránkách. Nulové starosti se získáváním povolení, organizací, proviantem, bezpečností, prostě vším, takže věnujete pozornost jen tomu, proč jste se tam vypravili: pozorujete a fotíte téměř 24/7 (pro neangličtináře přeložím do češtiny: imrvéře). Velká loď, jejíž trasa je upravena tak, aby maximalizovala množství druhů a zajímavých míst (což je zásadní, poněvadž na většině míst je prostě nic). Průvodci, na naší výpravě (společnost Zegrahm Expeditions) včetně dvou specializovaných birderských (ti dělali čest Victor Emanuel Nature Tours [VENT], jedné z předních ptáčkařských cestovek na světě). Všichni špičkové kvality, permanentně v akci a ochotni bavit se u večere (taktéž špičkové kvality) mezi čtyřma očima hodinu o zásadních tématech doby, např. o určování sedohnědých buňháků. Součástí programu (ano, pevný režim od rána do večera!) i přednášky o přírodě, živé i neživé, a historii dobývání dálného jihu. Krátce před odjezdem jsem měl to štěstí vidět v Praze přednášku legendární Jane Goodallové, která je považována za jednoho z nejlepších přednášejících vůbec (zasloužené, řekl bych); ačkoli laťku tato první dáma světové primatologie nasadila vysoko, byly přednášky na lodi *Ocean Diamond* na podobné úrovni.
- **Na jak dlouho?** Ještě že jsem zavrhl myšlenku „Čím kratší cesta, tím levnější!“! Ano, týdenní rychlovýlet „Ohňová země → Antarktický poloostrov → Ohňová země“ přijde výrazně levněji. Jenže většinu času strávíte rychlouplovbou k cíli a zpět a v Drakeově průlivu po téměř celé trase nemusíte potkat ani peříčko (jak se stalo na naší cestě). Rozhodně se vyplatí zvolit delší, ač dražší cestu, která zahrnuje zmíněné subantarktické ostrovy.
- **Atlas?** Kvantita druhů vyvažuje jejich kvalitu. Svůj birdlist si tedy v jižních mořích nijak dramaticky nerozšíříte; pro srovnání: za tři *týdny* jsem na moři, ostrovech a v Antarktidě viděl celkem 57 druhů ptáků, za tři *dny* v Ohňové zemi 52 druhů a na přestupu mezi letadly v Buenos Aires v rezervaci Costanera Sur pak 62 druhů za tři *hodiny*. Atlas s sebou do batůžku nutně balit nemusíte, těch pár potenciálních druhů si třeba i zapamatujete – pokud se ovšem nerozhodnete zchladit si hlavu rozpálenou chladnomilnými antarktickými „špeky“

Pocit neskutečnosti. Ráno, večer, v noci. Nulové známky lidské činnosti. Měřítka vymykající se běžné člověčí zkušenosti. Intenzivní světlo reflektované s brutální intenzitou ledovci i mořem. Pocit neskutečnosti... Livingstonův ostrov, Jižní Shetlandy.

Foto: Tomáš Grim

„Koudelový chlapec“ (angl. oakumboy) je lidová přezdívka pro tučňáka patagonského (*Aptenodytes patagonicus*), když je ještě ve vývojovém stadiu teenagera. Dnes už v Patagonii tento druh nehnízdí. Fortuna Bay, Jižní Georgie.

v dusnu zmíněné rezervace (*Ptačí svět* 4/2018). Pokud zvolíte zájezd, bude po ruce literatura v lodní knihovně i zkušený „bird guide“ (člověk); ten se hodí, protože některé druhy dají při běžných vzdálenostech zabrat i protřelému průvodci. Klasický ptačí atlas stylu Svensson a kol. k dispozici ani není; příručky místo toho zahrnují nejen ptáky, ale i savce, ekologii a historii²⁻³. Užitečný je i čistě fotografický atlas⁴.

- **Hlasy?** Ptáci, které v království ledu potkáte, buď mlčí (trubkonosí mimo hnízdiště), nebo se sice ozývají (hýkání tučňáků), ale to jste od nich na pár (deci)metrů. Učít se hlasy je ztráta času.
- **Doprava?** Můžete letět: máte-li milionové úspory, málo času (což zpravidla plyne z toho, kde jste ty úspory workoholických rozměrů vzali...) a nechcete-li nic pořádně nafotit, je to volba pro vás. Jste-li chudáš a čas můžete přehazovat vidlemi (opět nedílné ekonomicko-časové bratrstvo), přidejte se k polární výpravě (jenže to už nebude dovolená, ale roční robota). Za rok, až ledy povolí, vás ledoborec opět odveze do civilizace. Zájemcům o tuto variantu vřele dpo-

Foto: Tomáš Grim

Masožravá kachna? Ano, existuje a je na světě jen jedna: ostralka žlutozobá jižní (*Anas georgica georgica*). Poddruh této i v Jižní Americe hojně rozšířené kachny je endemický pro Jižní Georgii. Na kachní poměry neobvyklou položku její potravy vidíme v pozadí záběru: lachtany antarktické (*Arctocephalus gazella*) však tato ostralka žere až po smrti (jejich), takže je přesněji řečeno mrchožravá. Fortuna Bay, Jižní Georgie.

Foto: Tomáš Grim

Létající „velryby“. Ano, buňňáci holubí (*Pachyptila desolata*) jsou malé konvergentní velryby: v dutině zobáku mají jemné „kostice“, rohovinové lamely, kterými filtrují plankton. Shag Rocks, moře Scotia.

ručuji skvěle napsanou a ilustrovanou knížku známého cestovatele Martina Mykisky¹. V knize vystupuje i můj bývalý kolega, který mi ke svému pobytu napsal: „Jelo se tam na jeden rok, přičemž přesný čas návratu nebyl předem určen – byli jsme naprosto odkázáni na ochotu a možnosti Rusů nás odvézt zpět.“ Pokud tedy nechcete vidět jen „výkladní skříň Antarktidy pro solventní turisty“, možnosti tu jsou (viz např. Český antarktický nadační fond <http://www.antarcticfoundation.cz/>). Pro běžného našince, který musí šéfa ukecávat o třetí týden – a ne další rok – neplaceného volna, ovšem zbývá jediná možnost: turistickou loď.

- **Ubytování?** Na lodi. Pokud tedy nemáte už zmiňovaný rok volna. To pak spíte, po pracovní době, na polární stanici.

Umění gradace

Naše skoro 7 000 km dlouhá plavba okolo moře Scotia se odvíjela podle scénáře: Ohňová země → Falklandy → Jižní Georgie → Jižní Shetlandy → Antarktida → Ohňová země (přes Drakeův průliv). Pokud je možnost volby, jinou trasu a pořadí bych nebral – má totiž skvělou gradaci.

Jedním z nejsilnějších momentů bylo překročení antarktické oceánské konvergence, relativně úzké zóny, kde se mísí chladné antarktické vody s těmi teplejšími ze severnějších oblastí. V zóně se z mořského dna zvedají živiny a na bohaté potravní zdroje se jako supi (no jakou jinou metaforu mám jako ptáčka zvolit...?) slétají kvanta mořských ptáků. Antarktická konvergence láká i množství mořských savců, osrstěných (lachtani) i odsrstěných (kytovci). Koukáte na moře, sem tam albatros; vplujete do zóny (např. mezi Falklandami a Jižní Georgií jako naše loď) a jste náhle zahlceni doslova mraky ptáků! Po pár hodinách (loď zpomalila) zase vyplujete a je klid, houp, houp...

Foto: Tomáš Grim

Jedinou ptačí čeleď, která je hnízdně endemická pro antarktickou oblast, jsou štitonosovití (*Chionidae*). Jsou to zároveň jediná ptačí obyvatelé Antarktidy, kteří nemají plovací blány. Jejich jídelníček nemá obdoby: placenty a pupeční šňůry tuleňů (mohou tvořit i většinu potravy); ptačí a tulení výkaly; vejce a mláďata tučňáků; řasy, bezobratlí, mršiny; tučňákům neohroženě kradou kril, ryby a olivně; tuleňům drže „odsávají“ mléko. Štitonos světlezobý (*Chionis albus*) je jeden ze dvou druhů čeledi. Paradise Bay, Antarktida.

Životní výlet

Až na této cestě mi došlo, že jsem všechny superlativy zbrkle vyčerpал na jiná místa světa a teď už slov nenacházím... Tak jen telegraficky.

Linduška jižní (*Anthus antarcticus*): nejjížnější se vyskytující pěvec světa. Buňňák temný (*Ardenna grisea*): v lednu na něj koukám ve vodách antarktických, v dubnu pak hledím, jak brázdí povětří nad Rudým mořem izraelským (tyhle souvislosti a kontrasty... teprve pak ta příroda začíná být opravdu zajímavá!).

A nejen opeřenstvem živ jest ptáčkař. Lachtani, rypouši, tuleni. Kosatky, keporkaci, plejtváci. Pardon. *Ptačí svět*. Beru zpět...

A ta místa! Tři výstupy na pevninu sedmého kontinentu vedle nich blednou... Shag Rocks: dechberoucí scéna izolovaných obřích skal, obsypaných kormorány, jak z Verneova *Tajuplného ostrova*. Grytviken: zde bylo zpracováno 175 000 nebohých kytovců; v muzeální velrybářské základně, symbolu smrti, se dnes množí tučňáci... Deception Island: kapitola sama pro sebe.^{5,6}

Elephant Island: na strmých skalách stojí desítky metrů vysoko nad bouřícím oceánem tučňáci a my chápeme, jak se tam dostali, asi stejně, jako rozumíme tomu, jak se povedlo siru Ernestu Shackletonovi doplnout právě z tohoto místa na Jižní Georgii. Na šestimetrové kocábce... 1300 km...

Port Lockroy: nejjížnější pošta na Zemi, razítko s tučňákem oslím do pasu. Oslím... jak symbolické: při focení tučňáka oslího v mrznoucí dešťové vánici jsem před pár dny v raušovém foto-psycho-stavu utopil fotoaparát; zbytek cesty jsem pak, já fotograf oslí, fotil na záložní starobylé tělo...

Lemaire Channel: v úzkém průplavu mezi pevninou a ostrovem ruská loď, uvězněná v ledové „zátce“ z ledovců. Plujeme jinam...

Ani na konci světa ale domovu neutečete úplně. Na ledové kře, jejíž tvar vzbuzuje otázku „Jak se tam ti tučňáci prokrindapána katapultovali?“, otázku vyslovenou ústy před i po ní dlouho otevřenými, sedí rybáci. Rybáci jižní (*Sterna vittata*)... a vedle nich i nám důvěrně známí rybáci dlouhoocasí, proslulí migrační rekordmani...⁶

.....

Literatura

- 1 Mykiska M. 2001: *Byl jsem rok v Antarktidě. Daleko od civilizace mezi tučňáky a tuleni*. Vlastním nákladem autora.
- 2 Shirihai 2008: *The Complete Guide to Antarctic Wildlife*. Princeton University Press, Princeton
- 3 Soper T. 2013: *Antarctica: A Guide to the Wildlife*. Bradt Travel Guides, Chalfont St Peter.
- 4 Couve E. & Vidal C. 2003: *Birds of Patagonia, Tierra Del Fuego & Antarctic Peninsula, The Falkland Islands & South Georgia*. Fantastico Sur, Punta Arenas.
- 5 Krautschneider R. 1997: *Plachetníci kolem světa pro pírkou tučňáka*. Magalhães-Cano, Ústí nad Orlicí.
- 6 Grim T. 2018: Nemotora s horolezeckými ambicemi. *Příroda* 2018(9-10): 54–59.

Tomáš Grim | je v současné době ptáčkařem na volné noze a této „profesi“ navrhuje říkat „freebird“. Je spoluautorem a spolueditorem první slovenské Ornitologické příručky a spoluautorem knihy o kukačce, která vyšla ve čtyřech jazycích a získala ocenění 2. místo „Nejlepší ptačí kniha roku 2017“ (uděluje časopis *British Birds* a *British Trust for Ornithology*).

PŘI ZAKOUPENÍ
KOMPLETNÍ
SADY TELESKOPU –
ZÍSKEJTE HLAVU
STATIVU
ZDARMA.

ATX
ÚPLNĚ
NOVÝ
POHLED

SEE THE UNSEEN

SWAROVSKI
OPTIK

Při nákupu modulu objektivu (65 mm, 85 mm nebo 95 mm), modulu okulárů (ATX, BTX nebo STX), stativu (CCT nebo PCT) a vyrovnávací kolejničky (BR) nebo telefonního adaptéru (VPA), získáte stativovou hlavu (PTH nebo CTH) zdarma. Akce je platná od 1. srpna do 31. prosince 2019, do vyprodání zásob. Získejte hlavu stativu zdarma ve vybraných prodejnách.

DÍKY
DOKONALÉ
OPTICKÉ
KVALITĚ
SPOLEHLIVĚ
URČÍTE
KAŽDÝ DRUH

LEPŠÍ
POHLED
NA
SVĚT

Rybák obecný
Sterna hirundo

MeoStar S2 82 HD

MeoStar B1 10 × 42 HD

Exkluzivní nabídka nejoblíbenějších modelů pro členy ČSO:

- **MEOSTAR S2 82 HD**
okulár 30–60× WA
okulár 20–70×
- **PŘÍSLUŠENSTVÍ**
Adaptér S2
Lišta S2
MeoPix
Fotoadaptér
Brašna S2 Stay-on-case
Meopta/Manfrotto stativ
- **BINOKULÁRY**
MeoStar B1 8 × 32
MeoStar B1 8 × 42
MeoStar B1 10 × 50
MeoStar B1 10 × 42 HD
MeoStar B1 12 × 50 HD
MeoStar B1 15 × 56 HD

15%
sleva

na nejoblíbenější
produkty*

ČESKÁ
OPTIKA
od roku
1933

Doporučeno
Českou společností ornitologickou

Bližší informace a objednávkový formulář na www.birdlife.cz

* doporučené maloobchodní ceny pro členy ČSO

Meopta – optika, s. r. o., Kabelíkova 1, 750 02 Přerov
tel. +420 581 241 111 | e-mail: meopta@meopta.com
www.meoptasportsoptics.com | www.meopta.com

